

Aicha El Khidani
Phuong Hoang
Sanna Lindqvist
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Terveysalan koulutusohjelma
Sairaanhoitaja (AMK) ja Terveystenhoitaja (AMK)
Opinnäytetyö, 2019

TERVEYDENHOITAJIEN JA TYÖTTÖMIEN KOKEMUKSIA TYÖTTÖMIEN TERVEYSTARKASTUK- SISTA PÄÄKAUPUNKISEUDULLA

TIIVISTELMÄ

El Khidani Aicha, Hoang Phuong, Lindqvist Sanna
Työttömien terveystarkastukset pääkaupunkiseudulla
65 sivua 4 liitettä
03.2019
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Terveysalan koulutusohjelma
Sairaanhoitaja (AMK) ja Terveystarkastaja (AMK)

Tämä opinnäytetyö koostuu kahdesta tutkimuksen osasta. Toisessa on haastateltu terveydenhoitajia, jotka tekevät työttömien terveystarkastuksia ja toisessa on haastateltu työttömiä. Terveystarkastajia on haastateltu heidän kokemuksistaan työttömien terveystarkastusten järjestämisestä pääkaupunkiseudulla. Työttömiä on haastateltu heidän näkemyksistään työttömien terveystarkastuksista asiakkaan näkökulmasta. Tutkimuksen tarkoituksena oli saada tietoa työttömien terveystarkastuksen prosessimallista pääkaupunkiseudulla.

Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa tietoa siitä, miten terveystarkastukset toteutuvat pääkaupunkiseudulla ja onko niistä tiedotettu asiakkaille tarpeeksi. Opinnäytetyömme toteutettiin yhdessä Työttömien keskusjärjestö ry:n kanssa terveydeksi hankkeessa ja se toteutettiin laadullisena tutkimuksena.

Tulokset osoittivat, että Helsinki, Vantaan ja Espoo ei ole tiedottanut tarpeeksi työttömien terveystarkastuksista. Tuloksista ilmeni, että terveystarkastuksille olisi tarpeellista olla oma paikka, joka olisi esimerkiksi terveysaseman yhteydessä. Terveystarkastusten tiedottaminen koettiin puutteelliseksi ja useat vastaajista eivät tienneet työttömille tarkoitetuista terveystarkastuksista. Tiedon kulkua ja yhteistyötä eri toimijoiden välillä tulisi tehostaa.

Asiasanat: työn, terveystarkastus, terveydenhoito, terveystarkastaja, terveydenhoitaja

ABSTRACT

El Khidani Aicha, Hoang Phuong, Lindqvist Sanna
Health examination for unemployed people in the Capital Region
68p. 4 appendices
March 2019
Diaconia University of Applied Sciences
Bachelors Degree Programme in nursing
Registered Nurse (UAS) and Public Health Nurse (UAS)

Two studies have been conducted in this thesis, the first one explores the experiences of public health nurses in organizing health examinations for the unemployed in the Capital region. This study was conducted with nurses who perform examinations for the unemployed. The other study looked at the experiences of a few unemployed people from a consumer's point of view. In this study, the unemployed were interviewed about their experiences with their health examinations. The purpose of the study was to obtain information on the model of the health examinations of the unemployed in the Capital region.

The aim of the thesis was to provide information on how health examinations are carried out in the Capital region and whether they have been communicated to customers sufficiently. Our thesis was implemented together with the Unemployed Central Association for Health as a project and was carried out as a qualitative study.

The results of the study showed that the cities of Helsinki, Vantaa and Espoo have not provided enough information on health examinations for the unemployed. The results showed that it would be necessary to have a designated place for the health examination, for example in the vicinity or context of a health center. Information on health examinations was found to be inadequate and many respondents were unaware of the health examinations for the unemployed. The flow of information and cooperation between different involved parties should be enhanced.

Keywords: unemployed, health examination, healthcare, health differences, public health nurse

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 TUTKIMUKSEN TARKOITUS.....	6
2.1 Tutkimuskysymykset.....	6
2.2 Työelämälähtöisyys ja yhteistyökumppani	7
3 TYÖTTÖMIEN TERVEYS.....	8
3.1 Terveyden edistäminen ja terveydenhoitajatyö	8
3.2 Työttömyys.....	9
3.3 Työttömyyden vaikutus terveyteen.....	10
4 TYÖTTÖMIEN TERVEYSPALVELUT	14
4.1 Terveystarkastuksen määritelmä	14
4.2 Työttömien terveystarkastus	14
4.3 Työttömien terveyspalvelut pääkaupunkiseudulla	17
4.4 Aiemmat tutkimukset työttömien terveyspalveluista	20
5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	22
5.1 Tutkimusmenetelmä.....	22
5.2 Aineistonkeruu	22
5.3 Tutkimuksen aineistojen analyysi.....	25
5.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	26
5.5 Tutkimusprosessi	27
6 TUTKIMUKSEN TULOKSET	29
6.1 Terveydenhoitajien kyselyn tulokset	29
6.1.1 Terveystarkastusten sisältö.....	31
6.2 Työttömien haastattelun tulokset	38
6.2.1 työttömien kokemukset terveystarkastuksista	39
6.2.2 Työttömien elämänlaatu ja terveys	40
7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	42
7.1. Pohdintaa tuloksista.....	42
7.2. Soveltaminen työelämään.....	43
LÄHTEET	46
LIITE 1. Tutkimuksen saatekirje.....	54
LIITE 2. Kysely työttömien terveystarkastuksia tekeville hoitajille	56
LIITE 3. Työttömien haastattelukysymykset.....	60
LIITE 4. Esimerkki analysoinnista	63

1 JOHDANTO

Opinnäytetyömme on toteutettu yhteistyössä Työttömien keskusjärjestön Terveystarkastus-hankkeen kanssa. Hankkeessa ohjataan ja neuvotaan yli 30-vuotiaita työttömiä oman kunnan sosiaali- ja terveystarkastukseen ja sen tavoitteena on saada työttömien tietoon, että he ovat oikeutettuja kunnan järjestämään maksuttomaan terveystarkastukseen.

Terveystarkastuksen ja hyvinvoinninlaitoksen julkaiseman hyvinvointi- ja terveystarkastuksen työttömillä ja työllisillä kertovan lähteen mukaan työttömät ovat selvästi sairaampia kuin työssäkäyvät. Työttömyydellä on selkeä haitallinen vaikutus terveystarkastukseen ja hyvinvointiin ja vaikutus korostuu työttömyyden pitkittyessä. Työttömyys vaikuttaa terveystarkastukseen, mutta toisaalta myös henkilön huono terveystarkastus vaikuttaa työn saantiin.

Terveystarkastuksen kaventamisen linjaukset ovat voimassa Suomessa. Toimintaohjeet sisältyvät Sipilän hallituksen (29.5.2015–2019) terveystarkastuksen edistämisen politiikkaohjelmaan. Tämän ohjelman tavoitteena on sosioekonomisten väestöryhmien välisten terveystarkastuksen kaventaminen työ- ja toimintakyvyssä, koettussa terveystarkastuksessa, sekä sairastavuudessa ja kuolleisuudessa. Terveystarkastusta pyritään muuttamaan siihen suuntaan, että huonossa asemassa olevien terveystarkastus lähenisi paremmassa asemassa olevien terveystarkastuksen tasoa.

Terveystarkastuksen kaventaminen on ajankohtaista yhteiskunnalle ja terveystarkastuksen huollon ammattilaisille. Yleisesti suomalaisten terveystarkastus ja hyvinvointi ovat parantuneet, mutta toisaalta erot eri sosiaaliryhmien välillä ovat jopa lisääntyneet. Sosiaali- ja terveystarkastusministeriön toimintasuunnitelmassa painotetaan muun muassa eriarvoisuuden vähentämistä ja terveystarkastuksen edistämistä, ja sitä että toimenpiteitä tulisi suunnata yleisten sosiaali- ja terveystarkastuspalveluiden lisäksi heikommassa asemassa oleville, kuten työttömille henkilöille.

Opinnäytetyömme tarkoituksena on selvittää, miten työttömien terveystarkastukset toteutuvat pääkaupunkiseudulla (Helsinki, Espoo, Vantaa) ja mitkä

ovat työttömien kokemukset terveystarkastuksista. Käsittelemme työssämme myös työttömien terveyttä ja työttömyyden merkitystä terveydelle. Opinnäytetyöstä kirjoitetaan myös artikkeli ammattilehteen. Tavoitteenamme on tuottaa tietoa yhteistyökumppanimme käyttöön ja mahdollisesti tuoda esiin terveydenhoitoon liittyviä epäkohtia pääkaupunkiseudun työttömien terveystarkastusten tutkimisen myötä.

2 TUTKIMUKSEN TARKOITUS

2.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimuksessa on tarkoitus tuoda esiin terveydenhoitajien kokemuksia työttömien terveystarkastuksista ja saada tietoa terveystarkastusten sisällöstä ja niiden järjestämisestä. Tutkimus sisältää kaksi osaa, joissa kummassakin on tehty yksi haastattelu. Ensimmäisen osa on pääkaupunkiseudun (Helsinki, Espoo, Vantaa) työttömien terveystarkastuksia tekeville hoitajille tarkoitettu Webropol -kysely, joka on toteutettu internetissä.

Tutkimuskysymyksiä ovat:

- Millaisia kokemuksia terveydenhoitajilla on terveystarkastuksista?
- Mitä työttömän terveystarkastus pitää sisällään?
- Miten kunta tiedottaa terveystarkastuksista?

Toinen osa koostuu työttömien haastattelusta, jossa kartoitetaan ovatko työttömät tietoisia heille suunnatuista terveystarkastuksista. Tutkimuksen tavoitteena on kerätä tietoa työttömien kokemuksista kunnan järjestämistä ilmaisista terveystarkastuksista ja terveyspalveluista. Kartoitamme myös työttömyyden vaikutusta terveyteen ja elämänlaatua.

Tutkimuskysymyksiä ovat:

- Ovatko työttömät tietoisia heille suunnatuista ilmaisista terveystarkastuksista?
- Millä tavalla kunnan tulisi tiedottaa terveystarkastuksista?
- Millaiseksi työttömät kuvaavat oman elämänlaadun ja terveyden?

Olemme ottaneet tarkasteluun työttömien terveyteen liittyvät kysymykset, työttömien terveystarkastukset sekä terveystarkastuksen tekijöiden kokemukset ja ehdotukset. Lisäksi työttömien haastatteluilla kartoitimme työttömien kokemuksia työttömien terveystarkastuksesta. Kerättyjen tietojen perusteella voimme tehdä yhteenvedon työttömien terveystarkastuksista ja parannusehdotuksia terveystarkastuksen tiedottamisesta työttömille. Tutkimuses-

ta esiin nousevilla tiedoilla voidaan esittää myös kehittämissuositus työttömien terveyspalveluiden järjestämisestä.

2.2 Työelämälähtöisyys ja yhteistyökumppani

Opinnäytetyö on toteutettu työelämälähtöisesti. Työelämälähtöisyydellä tarkoitetaan sitä, että työ on toteutettu vastaamaan työelämän tarpeeseen. Ammattikorkeakoulujen tutkimustyöllä pyritään vastaamaan yhteistyökumppaneiden kehittämistarpeisiin. (Gothoni ym. 2016.) Työelämän yhteistyökumppaninamme toimi Työttömien keskusjärjestö ry ja sen toteuttama Terveudeksi-hanke, jossa on mukana myös Ehkäisevä päihdetyö ry. Työttömien keskusjärjestö on kansalaisjärjestö, jonka tavoitteena on rakentaa sellainen suomi, jossa ihmiset voivat paremmin. He tekevät esimerkiksi aloitteita epäkohtien korjaamiseksi, työttömien oikeuksien turvaamiseksi ja työllisyysmahdollisuuksien lisäämiseksi. (Työttömien keskusjärjestö 2019.)

Terveudeksi hankkeen tarkoitus on tavoittaa työttömiä ja tarjota yksilöllisiä palveluita erityisesti pitkäaikaistyöttömille - ohjata heitä sellaisiin sosiaali- ja terveyspalveluihin, jotka vahvistavat heidän terveyttään, hyvinvointiaan sekä työ- ja toimintakykyä. Hankkeen tarkoituksena on kehittää palvelumalli ja tehdä käsikirja kansalaisjärjestöjen käyttöön. Näiden avulla on helpompi ohjata työttömiä sopiviin palveluihin. Hanke on saanut rahoitusta Sosiaali- ja terveysministeriöltä (ESR-rahoitus) ja sitä avustaa myös Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus STEA. Hanke toteutetaan vuosina 2016–2019. (Työttömien keskusjärjestö 2019.)

3 TYÖTTÖMIEN TERVEYS

3.1 Terveiden edistäminen ja terveydenhoitajatyö

Maailman terveysjärjestö WHO on määritellyt terveyden täydelliseksi fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tilaksi. Terveys on muuttuva tila, johon vaikuttavat ihmisen erilaiset sairaudet ja elinympäristö. Fyysisellä kunolla ja koulutuksella on suuri merkitys terveyden kannalta, mutta myös ihmisen omilla kokemuksilla, arvoilla ja asenteilla on tärkeä merkitys koettuun terveyteen. (Huttunen 2018.)

Suomalaisen hyvinvointi 2014 -tutkimuksen mukaan työttömien ja työkyvyttömyyseläkkeellä olevien elämänlaatu on heikoin. Suomessa sosioekonomiset terveyserot ovat suuret eri ryhmien välillä. Terveyserot ovat sosioekonomisten ryhmien välisiä eroja koetusta terveydestä, sairastavuudesta ja kuolleisuudesta. Osa näistä eroavaisuuksista selittyy sillä, että paremmin toimeentulevat saavat laadukkaampia terveystalvituia kuin huono-osaist. Useat tutkijat, kuten Vaarama, Moisio ja Karvonen (2014), ovat todenneet, että koko väestön terveydentilaa voitaisiin nostaa, jos huono-osaisten terveydenhoitoon panostettaisiin. Kuntien ja kaupunkien tehtävä on sosiaalipoliittisin keinoin vähentää eriarvoisuutta ja edistää palvelujärjestelmän suuntaa samanarvoisuuteen (Vaarama, Moisio, Karvonen 2014, 28).

Suomessa on jo pitkään tehty toimenpiteitä terveyserojen kaventamisessa - eroja kuitenkin on sosioekonomisten ryhmien välillä koulutuksen, tulotason ja ammattiaseman mukaan. Erot näkyvät kuolleisuudessa, somaattisessa sairastavuudessa ja koetussa terveydentilassa. (Karvonen, Martelin, Kestilä, Junna 2017.) Terveiden tasainen jakautuminen väestön välillä vähentää terveyseroja (Sosiaali- ja terveysministeriö 2008). Terveys- ja hyvinvointieroja vähentämällä parannetaan työ- ja toimintakykyä. (Sosiaali- ja terveysministeriö. Terveyserojen kaventaminen.)

Työttömillä ja työkyvyttömyyseläkkeellä olevilla on oikeus saada terveystalvituia perusterveydenhuollosta tai yksityisen sektorin palvelun tuottajilta.

Työikäisten keskeisiä terveyden haasteita ovat tuki- ja liikuntaelimestön sairaudet, mielenterveyshäiriöt, sydän- ja verisuonitaudit sekä tyypin 2 diabetes. Työttömien terveystottumuksilla, kuten päihteiden liikakäytöllä, ylipainolla ja vähäisellä liikunnalla on vaikutusta juuri työttömien terveyshaasteisiin. Työikäisellä tarkoitetaan 15-74 vuotiasta henkilöä. (Rautio & Husman 2012, 166–167.)

Terveydenhoitajatyö on hyvinvointiin vaikuttamista laaja-alaisesti yksilö, yhteisö ja yhteiskunta tasolla. Työssä tärkeää on väestön osallistaminen ja aktivoiminen oman terveytensä huolehtimiseen ja ylläpitämiseen. Terveydenhoitajan on vaikutettava työllään sellaisissa yhteisöissä, joilla hän arvioi olevan yhteyttä väestön terveyteen. Työn lähtökohtana on kokonaisvaltainen käsitys ihmisen elämäntilanteesta. Lisäksi työssä tehdään moniammatillista yhteistyötä ja verkostoitumista eri viranomaistahojen kanssa. (Rautio 2008, 5).

3.2 Työttömyys

Työ-, ja elinkeinoministeriön määritelmän mukaan työtön on henkilö, joka on ilmoittanut itsensä työvoimahallinnon rekisteriin työnhakijaksi. (Tilastokeskus. Työvoimatutkimus. Tilastokeskuksen ja työ- ja elinkeinoministeriön työttömyystilastojen vertailu). Henkilön jäädessä työttömäksi, on hänen ilmoittauttava työ- ja elinkeinotoimistoon työttömäksi työnhakijaksi. Työ- ja elinkeinotoimisto antaa Kansaneläkelaitokselle työvoimapolitiittisen lausunnon, josta selviää henkilön työttömyys. (Kansaneläkelaitos. Henkilöasiakkaat. Työttömät.) Tilastokeskuksen määritelmän mukaan taas työtön on henkilö, joka etsii töitä ja on valmis ottamaan työn vastaan kahden viikon sisällä. Työttömäksi työvoimaksi luetaan 15-74 vuotiaat, jotka ovat olleet työttömiä työvoimatutkimuksen tutkimusviikolla. (Tilastokeskus. Työvoimatutkimus. Käsitteet ja määritelmät.)

Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan työttömiä henkilöitä oli vuoden 2018 marraskuussa 168 000 ja työllisiä oli 2 534 000 (Tilastokeskus 2018). Tilastokeskuksen määritelmän mukaan työllisellä tarkoitetaan henkilöä, joka on ollut vuoden viimeisellä viikolla töissä, eikä ole ollut työttömänä

työnhakijana tai suorittamassa varusmiespalvelusta (Tilastokeskus. Tietoa tilastosta. Käsitteet).

Työ- ja elinkeinotoimistossa työttömiä työnhakijoita oli marraskuun 2018 lopussa 229 000, joista pitkäaikaistyöttömien määrä oli 66 300. Kaikkien työnhakijoiden määrä oli 531 256. Pitkäaikaistyöttömistä 33 900 on ollut työttömänä yli 2-vuotta. Pitkään työttömänä olleiden miesten määrä on hieman korkeampi kuin naisten. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2018.)

Tilastokeskus ja työ- ja elinkeinoministeriön tilastot työttömien määrästä poikkeavat toisistaan. Merkittävin syy poikkeavuuteen on erilainen työttömän määritelmä. Tilastokeskuksen käyttämän työttömän määritelmän säädökset ovat tiukemmat kansainvälisen vertailukelpoisuuden vuoksi. (Tilastokeskus. Työvoimatutkimus. Tilastokeskuksen ja työ- ja elinkeinoministeriön työttömyystilastojen vertailu.)

TAULUKKO 1. Uudenmaan ELY-keskuksen (elinkeino-, liikenne-, ja ympäristökeskus) työllisyyskatsaus tammikuulta 2019 kertoo, että 74% Uudenmaan työttömistä työnhakijoista asui pääkaupunkiseudulla tammikuun lopussa 2019. (Ely-keskus)

Työttömät työnhakijat	Tammi-kuu 2018	Joulu-kuu 2018	Tammi-kuu 2019	Osuus työvoimasta %
Helsinki	34 825	31 830	31 458	9,1
Espoo	11 968	11 235	11 270	7,9
Vantaa	11 265	10 194	10 153	8,6

3.3 Työttömyyden vaikutus terveyteen

Työ mielletään ihmisen elämänhallinnan perustana, joka antaa taloudellisen toimeentulon ja jonka avulla hahmotetaan elämän kokonaisuutta. Työn avulla ihminen tuntee olevansa osa yhteisöä ja työ tarjoaa mielekästä toimintaa elämän aikana. Siksi henkilön jäädessä työttömäksi syntyy uhka toimeentulolle ja elämänhallinnalle. Työttömyyden pitkittymisellä on monenlaisia negatiivisia seurauksia psyykkiseen terveyteen ja sosiaaliseen hyvinvointiin. (Airio & Niemelä 2013; Kauppinen, Saikku & Kokko 2010). Jokainen ihminen kokee

työttömyyden eri tavalla. Reagointi työttömyyteen ja sen kokeminen riippuvat useista eri asioista. Iällä, työttömyyden kestolla ja persoonallisuudella on vaikutusta työttömyyden kokemiseen. Työttömyyttä kohdattaessa henkilö on poissa työelämästä ja vaarassa syrjäytyä yhteiskunnasta. (Perttilä 2011).

Kauppinen, Saikku ja Kokko (2010) ovat tutkineet työttömyyden ja huono-osaisuuden kasautumista. Tutkimuksen mukaan pitkään työttömänä olleet kärsivät taloudellisista ongelmista, terveysongelmista ja ovat työssäkäyviä useammin tyytymättömiä terveyspalveluihin. Työttömillä puutteet hyvinvoinnin osalta kasautuvat ja vaikuttavat esimerkiksi niin, että taloudelliset ongelmat vaikuttavat muihin ongelmiin. (Kauppinen ym. 2010, 246.) Hyvinvoinnin puutteilla tarkoitetaan yksilöllisellä tasolla eri hyvinvoinnin osa-alueita, joita ovat terveys, materiaallinen hyvinvointi, ihmisen koettu hyvinvointi ja elämänlaatu. Hyvinvointiin vaikuttavat myös yhteisön hyvinvointi, kuten elinolot, työllisyys ja työolot. (Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos 2018).

Lyhyen aikaa työttömänä olleilla vaikutuksia ei välttämättä havaita heti, vaan ne tulevat näkyviin pidemmän ajan päästä. Köyhyys liittyy vahvasti pitkäaikaistyöttömyyteen ja vaikuttaa hyvinvointiin; tällöin henkilön on vaikea hankkia esimerkiksi tarvittavia lääkkeitä ja monipuolista ravintoa. Työttömyys itsessään aiheuttaa stressiä, mutta työttömien keskuudessa erityisesti tulevaisuuden epävarmuus on koettu stressaavaksi. Perttilän (2011) tutkimuksessa taloudellisilla vaikeuksilla oli vaikutusta negatiivisesti terveydentilaan, sekä terveys oli heikompi kuin henkilöille, joiden taloudellinen tilanne oli parempi. (Perttilä 2011, 185–189).

Hult (2016) on kuvannut tutkimuksessaan työttömien terveyttä ja hyvinvointia. Tutkimuksen tavoitteena on ollut selvittää millaiseksi työttömät kuvaavat terveytensä ja hyvinvointinsa, mitkä tekijät edistävät tai heikentävät työttömien terveyttä, millaisia kokemuksia työttömillä on terveyspalveluista, sekä miten työttömät kuvaavat työtä ja työttömyyttä. Työttömien terveyden ja hyvinvoinnin moniulotteisuutta käsiteltiin arjen kokemuksina sekä näkemyksinä tulevaisuudesta. Työttömäksi jääminen koettiin shokkina, sosiaaliset suhteet vähenivät ja taloudellinen tilanne huononi. Masennus oireet lisääntyivät. Työttömyyden koettiin vaikuttavan negatiivisesti arkeen - tämä näkyi esimerkiksi

kotiin jäämisenä ja liikunnan vähentymisenä. Työttömät kertoivat kokeneensa yleiskunnon heikkenemistä, väsymystä ja laiskistumista. Työn aikana oli päivärytmi, mutta työttömänä päivärytmi ja arjen aikataulutus oli menetetty. Sosiaalisten kontaktien väheneminen heikensi psyykkistä hyvinvointia ja lisäsi yksinäisyyden tunnetta. Yksinäisyydellä ja taloudellisilla ongelmilla oli vaikutusta alkoholinkäytön lisääntymiseen. (Hult, Saaranen, Pietilä 2016, 111-112.)

Työttömyyttä ei kuitenkaan koettu pelkästään negatiivisesti. Työttömyys tarjosi joillekin mahdollisuuden kuntoutumiseen ja harrastuksille. Terveiden ollessa riittävän hyvä, tutkimukseen osallistujat olivat kokeilleet työkokeilua ja palkkatukityötä ja ne koettiin myönteisinä. He, jotka eivät olleet näitä kokeilleet tunsivat itsensä sopimattomaksi tai liian sairaaksi työmarkkinoille. Liian vanhoina itseään piti yli 45-vuotiaat varsinkin silloin, jos terveyden koettiin olevan heikentynyt. (Hult, Saaranen, Pietilä 2016, 113.)

Mielenterveysongelmilla on suuri vaikutus korkeaan työttömyysriskiin ja työttömyyden pitkittymiseen. Usein työttömillä on huonompi mielenterveys kuin työssäkäyvillä. (Terveys- ja hyvinvoinninlaitos 2018.) Suomalaisen työ, työkyky ja terveys 2000-luvun alkaessa -tutkimuksessa on todettu, että työttömillä esiintyy selvästi enemmän mielenterveysongelmia, kuten masennusta, päihdehäiriöitä ja ahdistuneisuushäiriöitä, kuin työssä käyvillä. Matala tulotaso altistaa mielenterveyden häiriöille, ja tähän yleensä liittyy myös työttömyyttä. (Ahola, Virtanen, Pirkkola, Suvisaari 2010, 16–17, 23). Usein pitkäaikaistyöttömien lääkärikäyntien syynä ovat mielenterveyshäiriöt. Diagnoosi mielenterveyshäiriöstä on yleisempää pitkään työttömänä olleilla, kun työllisillä (Lappalainen, Mattila-Holappa, Yli-Kaitala, Hult & Räsänen 2018.)

Australiassa tehdyn tutkimuksen mukaan mielenterveyden vaikutukset työttömyyteen johtuvat jo olemassa olevista mielenterveysongelmista – nämä ongelmat voivat johtaa työttömyyteen. Toisaalta työttömyys saattaa aiheuttaa henkilölle mielenterveyden ongelmia ja siksi mielenterveysongelmista kärsivää henkilöä on tuettava pysymään työelämässä tai palaamaan työelämään. Tutkimus osoitti, että mielenterveysongelmat voivat olla työttömyyden seu-

rausta, sekä työttömyyteen vaikuttava tekijä. (Olesen, Butterworth, Leach, Kelahet, Pirkis 2013.)

Nuorena koetulla työttömyydellä on tutkitusti todettu olevan vaikutusta pitkäaikaisiin mielenterveyden ongelmiin, jotka voivat tulla esille vasta aikuisiässä henkilön joutuessa työttömäksi. Useilla työttömyyden kokemuksilla on selkeä yhteys mielenterveyshäiriöihin. (Strandh, Winefield, Nilsson, Hammarström 2014). Suomalaisessa tutkimuksessa hälyttävää oli se, että nuorista työttömistä neljäsosalla oli jonkinlainen päihdehäiriö. Tutkimus toi vahvasti esille, että erityisesti nuoret aikuiset ovat syrjäytymisvaarassa. Nuorten aikuisten terveydentilaan, päihdehäiriöihin ja mielenterveyshäiriöihin on kiinnitettävä huomiota varhaisessa vaiheessa. (Ahola, Virtanen, Pirkola & Suvisaari 2010, 23).

Pharr, Moonie ja Bungum (2012) ovat tutkineet Yhdysvalloissa, sitä miten työttömyys vaikuttaa fyysiseen terveyteen ja mielenterveyteen sekä sitä, miten työttömät pääsevät terveydenhuoltoon. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että työttömillä on huomattavasti heikompi fyysisen terveyden ja mielenterveyden profiili. Kustannuksista johtuvien syiden takia työttömät hakeutuvat todennäköisesti hoitoon myöhemmin kuin työssäkäyvät. Tutkimuksen mukaan työttömät myös juovat enemmän alkoholia, polttavat enemmän tupakkaa ja ovat passiivisempia liikkumaan kuin työssä käyvät. (Pharr, Moonie & Bungum 2012, 3–4.)

4 TYÖTTÖMIEN TERVEYSPALVELUT

4.1 Terveystarkastuksen määritelmä

Ennaltaehkäisevä terveydenhuolto on tehokkain tapa parantaa kansanterveyttä ja se on myös kustannusten näkökulmasta vaikuttavinta. Suomen terveysjärjestelmässä on hyvin järjestetyt terveystarkastukset eri ikäryhmille eri elämävaiheissa. Lapsille ja nuorille tarjotaan määräaikaista ja laajoja terveystarkastuksia neuvolassa ja kouluterveyshuollossa. Näillä terveystarkastuksilla on tarkoitus seurata lasten ja nuorten kasvua, kehitystä, suun terveyttä sekä arvioida heidän neurologista kehitystään, tunnistaa poikkeavuuksia ja ohjata eteenpäin varhaisessa vaiheessa. Terveystarkastuksien tarkoituksena on myös antaa terveysneuvontaa ja tukea. (Terveys- ja hyvinvoinnin laitos 2018).

Terveyslaki (L1326/2010) takaa terveydenhoidon Suomessa myös esimerkiksi niin, että raskaana olevat osallistuvat terveystarkastuksiin äitiysneuvolassa ja heidän terveyden- ja hyvinvointinsa seuranta on kokonaisvaltaista raskauden toteamisesta synnytyksen jälkitarkastukseen asti. Myös työssäkäyvillä on mahdollisuus käydä terveystarkastuksessa työterveyshuollossa ja ikääntyvien terveyspalvelut on järjestetty terveyskeskuksessa, joihin kuuluu terveystarkastukset, hammashuolto, kotisairaanhoido, kuntoutus ja apuvälineet. Kaikilla kansalaisilla on lain puitteissa mahdollisuus käyttää terveyskeskusten palveluita. Terveystarkastus tarjoaa hyvän lähtökohdan pohtia terveysriskejä ja harkita elämäntapojen muuttamista riskien vähentämiseksi. Minkäänlaisella tarkastuksella henkilöä ei voida varmuudella todeta terveeksi, mutta voidaan puhua joidenkin sairauksien todennäköisestä poissulkemisestä. (Saarelma 2018).

4.2 Työttömien terveystarkastus

Sosiaali- ja Terveysministeriön mukaan työttömien terveystarkastuksella tarkoitetaan ”kliinisillä tutkimuksilla tai muilla tarkoituksenmukaisilla ja luotettavil-

la menetelmillä suoritettua terveydentilan ja työ- ja toimintakyvyn tarkastusta, sekä terveyden edistämiseen liittyvää terveydentilan selvittämistä. Terveystarkastuksen tavoitteena on työttömän terveyden, työ- ja toimintakyvyn arviointi, ylläpitäminen ja edistäminen, sairauksien tunnistaminen ja niiden ehkäiseminen ja ohjaaminen hoitoon”. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013.)

Terveydenhuoltolaki (L 1326/2010) määrää, miten työttömien terveystarkastukset ja terveysneuvonta on järjestettävä - laki on antanut työttömille mahdollisuuden käydä ilmaisessa terveystarkastuksessa 8 vuotta. Sosiaali- ja terveysministeriön suositukset työttömien terveydenhuollon järjestämisestä on annettu vuonna 2013 kunnille lähetetyssä kirjeessä. Kuntien tehtävänä on kaventaa terveyseroja työttömien ja työllisten välillä, joten ilmainen terveystarkastus työttömille on askel terveyserojen tasaamiseen. Usein työttömänä taloudellinen tilanne on heikko, joten ylimääräinen terveyspalvelumaksu voi olla este hoitoon hakeutumisessa.

Vuonna 2010 voimaan tulleen terveydenhuoltolain 13 § mukaan jokaisella kunnalla on velvollisuus järjestää työttömille ilmainen terveystarkastus ja terveysneuvonta. Tavoitteena on tukea työttömän työ- ja toimintakykyä, ehkäistä sairauksia ja edistää mielenterveyttä sekä elämänhallintaa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013.) Palveluiden tuottamisessa eri asiakaskuntien välillä on Suomessa eroavaisuuksia. Terveyspalveluissa heikommassa sosioekonomisessa asemassa olevat ovat tutkimusten mukaan saaneet puutteellista hoitoa muun muassa ennalta ehkäisevässä terveydenhuollossa ja sairauden hoidon vaikuttavuudessa. Työssäkäyvät ja korkeasti koulutetut käyttävät eniten terveyspalveluita ja löytävät ennaltaehkäisevät palvelut paremmin kuin työttömät. (Prättälä ym. 2007, 15.)

Yleisesti suomalaisten terveys ja hyvinvointi ovat parantuneet, mutta toisaalta erot eri sosiaaliryhmien välillä ovat jopa lisääntyneet. Sosiaali- ja terveysministeriön toimintasuunnitelmassa painotetaan muun muassa eriarvoisuuden vähentämistä ja terveyden edistämistä, ja sitä että toimenpiteitä tulisi suunnata yleisten sosiaali- ja terveyspalveluiden lisäksi heikommassa asemassa oleville, kuten työttömille henkilöille. Terveys- ja hyvinvointieroja vähentämällä parannetaan työ- ja toimintakykyä. (Sosiaali- ja terveysministeriö. Terveys-

erojen kaventaminen.) Suomessa on jo pitkään tehty toimenpiteitä terveys-erojen kaventamisessa - eroja kuitenkin on sosioekonomisten ryhmien välillä koulutuksen, tulotason ja ammattiaseman mukaan. Erot näkyvät kuolleisuudessa, somaattisessa sairastavuudessa ja koetussa terveydentilassa. (Karvonen, Martelin, Kestilä, Junna 2017.) Terveyseroja pyritään muuttamaan siihen suuntaan, että huonossa asemassa olevien terveys lähenisi paremmassa asemassa olevien terveyden tasoa. Terveyden tasainen jakautuminen väestön välillä vähentää terveyseroja. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2008.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on julkaissut vuonna 2013 valtakunnallisen terveystarkastuskyselyn tulokset, jonka mukaan 89 prosenttia vastanneista kunnista, eli kaikkiaan 109 Manner-Suomen terveystarkastuskeskusta, teki työttömille terveystarkastuksia. Terveystarkastuskyselyn kohderyhmiä ovat kuntien ja terveystarkastuskeskusten johto sekä muut terveystarkastuspalveluista vastaavat tahot. Heistä 90 prosenttia koki, että työttömät tarvitsevat omia terveystarkastuksia ja 76 prosenttia arveli, että terveyden tasa-arvoa voidaan lisätä kohdentamalla perusterveydenhuollon palveluja työttömille. (Sinervo & Hietapakka 2013.) Rautio (2018) oli haastatellut Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkija Saikkua, jonka mukaan työttömien terveystarkastukset ovat kunnissa hyvin eri tasoisesti järjestetty.

Kunnan järjestämän terveystarkastuksen tarkoituksena on tukea työ- ja toimintakykyä ja ehkäistä sairauksia sekä edistää mielenterveyttä ja elämänhallintaa. TE-toimistolla on vastuu työttömän työ- ja toimintakyvyn arvioinnista ja työttömien ohjaamisesta terveystarkastuksiin. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013). Työtön voi itse hakeutua terveystarkastukseen, mutta tämä tieto ei ole tavoittanut kaikkia työttömiä. Harva työtön tietää, että hänellä on oikeus ilmaiseen terveystarkastukseen (Yle 13.5.2018). TE-palvelut internet-sivustolla löytyy paljon tietoa työttömyydestä, mutta haku työttömän terveystarkastuksesta ei tuota tulosta. (TE-palvelut. Työttömän terveystarkastukset.)

Työttömän terveystarkastuksen tulisi sisältää työ- ja toimintakyvyn arviointia, koulutus- ja työhistorian sekä aiempien työllistymistoimenpiteiden läpikäymisen ja työllistymisen mahdollisuuksien pohtimisen. Voimavarojen löytämisen, motivaation ja mahdollisten muutostarpeiden löytämisen näkökulmista käy-

dään keskustelua. Lisäksi asiakkaan kanssa puhutaan hänen elämäntilanteestaan, elintavoistaan ja terveydentilastaan, joihin sisältyvät päivärytmi, uni, liikunta, ruokavalio ja päihteiden käyttö. Tarkastuksessa käydään läpi asiakkaan sosiaalista verkostoa ja erilaisia mahdollisia riippuvuuksia. Asiakkaan kanssa keskustellaan, siitä millainen on hänen taloustilanteensa – kysytään asumiseen ja perheeseen liittyvistä asioista sekä kartoitetaan aiemmat sairaudet, rokotukset, suun terveys, lääkitys ja sen toimivuus. Kliiniset tutkimukset ja mittaukset tehdään tarpeen mukaan. On tärkeä käyttää apuna testejä ja seuloja, kuten Beckin depressiokyselyä, Audit-kyselyä ja oppimisvaikeuksien tunnistamislistaa. Terveystarkastuksessa otetaan myös selvää siitä, mikä mahdollista lähettäjätahoa (yleensä TE-toimisto) on kiinnostanut asiakkaan terveydessä. (Sosiaali- ja terveysministeriö. Työttömien terveydenhuollon järjestäminen. 2013.)

4.3 Työttömien terveystalvetut pääkaupunkiseudulla

Työllistymistä edistävä monialainen yhteistalvetu (TYP) on tarkoitettu pidempään työttöminä olleille henkilöille ja talvetu on saatavilla TE-toimistojen toiminta-alueilla Manner-suomessa. Talvetu sisältää eri viranomaisten apua ja toimia, joita annetaan työttömälle moniammatillisesti. Oma kunta, Kela tai TE-toimisto voi tiettyihin arvioihin perustuen lähettää asiakkaansa talvetuun. Työttömät voivat myös itse pyytää pääsyä TYP-talvetuihin, jos täyttävät talvetuun pääsyn kriteerit. Talvetun arviointiperusteet tulee selvittää TE-toimiston virkailijalta, joka hoitaa työttömän asioita. TYP-talvetuissa asiakkaalle tehdään työllistymissuunnitelma, joka voi sisältää muun muassa terveystalvetuita (TE-talvetut. Työnhakijalle. Tukea työllistymiseen. Työllistymistä edistävä monialainen yhteistalvetu.).

Laki työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteistalvetusta on säädetty vuonna 2014 (L 1369/2014) ja lain ensimmäisessä momentissa sanotaan, että työttömän työllistymistä tulee edistää hänen talvetutarpeensa mukaisesti tarjoamalla hänelle muun muassa terveystalvetuita. Lain mukaan työttömän moniammatillisen talvetun tarve ja lähettäminen TYP-talvetuihin arvioidaan,

kun hän on ollut työttömänä 300 päivää - yli 25 vuotiaan tulee olla ollut työttömänä katkeamatta 12 kuukautta. (Finlex 1369/2014)

TYP-palvelut ovat verkostoihin perustuva toimintamalli, johon kunta/kunnat nimittää johtajan. Helsingissä, Vantaalla ja Espoossa on kussakin oma TYP-verkosto oman kuntansa TE-toimiston toimialueella. Yhteensä Suomessa näitä verkostoja on 33. (TE-palvelut. Työnhakijalle. Monialaiset yhteispalvelut alueittain). Kelan, joka on yksi TYP-toiminnan järjestäjistä, sosiaalivakuutus julkaisussa vuodelta 2015 kerrotaan TYP-palveluiden aloittavan monialaisen toimintansa kyseisenä vuonna. Julkaisussa palveluista kerrotaan positiivisen sävyyn ja tuodaan esiin niiden keskittämisen toimivuus. Artikkelissa ennakoidaan sitä, että laki takaa TYP-toiminnan yhdenvertaisuuden koko maassa. (Sosiaalivakuutus. Pitkäaikaistyöttömien yhteispalvelu tulee lakisääteiseksi. 25.2. 2015).

Helsingissä TYP- aikuisten palvelut on suunnattu yli 30-vuotiaille työttömille työnhakijoille, joiden työttömyys on pitkittynyt - asiakkaaksi pääsee lähetteellä, jonka tekee Kela (Kansaneläkelaitos), sosiaalitoimi tai TE-toimisto. Terveystarkastuksia tekevät työterveyshoitajat osana kokonaisvaltaista ja yksilöllisesti rakennettua palvelua eri toimipisteessä, kun missä muut TYP-aikuisten palvelut sijaitsevat. Asiakkaana voi olla korkeintaan kaksi vuotta. (Helsingin kaupunki. Kaupunki ja hallinto. Yritykset ja työ. Työllisyyspalvelut työnhakijalle. Palvelut aikuisille) Alle 30-vuotiaille on oma TYP-palvelupiste ja heidän terveystään hoitavat terveydenhoitajat. Alle 25-vuotiaat pääsevät palveluiden piiriin oltuaan työttöminä kuusi kuukautta. (Helsingin kaupunki. Kaupunki ja hallinto. Yritykset ja työ. Työllisyyspalvelut työnhakijalle. Palvelut nuorille.)

Helsingin kaupungin internetsivuilla Sosiaali- ja terveyspalvelut perusvalikosta työttömän terveystarkastuksesta ei löydy tietoa. Hakemalla hakusanaa "työttömän terveystarkastus" löytyy työttömän terveystarkastuksesta kertova web-sivu, jossa kerrotaan helsinkiläisen työttömän oikeudesta terveystarkastukseen. Sivulla ohjeistetaan ottamaan yhteyttä helsinkiläiseen terveysasemaan, minkä jälkeen lisäksi jatkoklikkaamalla löytyvät yhteystiedot terveysasemille. Lisäksi sivulla on saatavilla tietoa hoitajan vastaanotosta sekä tiedot palvelusta vastaavasta tahosta. Yhteystiedot ja toimipisteet -otsakkeen

alta ohjataan käyttäjä työkyky- ja terveysneuvonta -sivulle, jolta löytyy kartta ja osoite kyseisen paikkaan, muuta tietoa paikasta ei ole. (Helsingin kaupunki. Terveyspalvelu)

Espoon kaupungin sivuilla TYP-palveluista kerrotaan, että palveluun pääsee yli 17-vuotias TE-hallinnon tai sosiaalitoimiston ohjaamana. Asiakkaalle lähetetään TYP-palveluista kutsu. Terveystarkastuksesta asiakkaan tilanteen mukaisesti vastaavat terveydenhoitajat, jotka antavat terveysneuvontaa. (Espoo. Työ ja yrittäminen. Apua työllistymiseen. Työllistyminen. Espoon ja Kauniaisten työllistymistä edistävä monialainen palvelu.) Sähköinen esite TYP-palveluista antaa tietoa siitä, että lähetteen tekevä viranomainen voi olla aiemmin mainittujen lisäksi myös Kela. Asiakkuus kestää tarpeenmukaisesti 1–3 vuotta. (Espoon ja Kauniaisten työllistymistä edistävä monialainen yhteispalvelu.)

Espoon kaupungin internet-sivuilla ei löydy paljonkaan tietoa työttömien terveystarkastuksesta. Sosiaali- ja terveyspalvelut -otsakkeen alta ohjataan asiakas terveyspalveluihin, joiden valikoissa ei ole mainintaa työttömien terveystarkastuksista, josta ei löydy tietoa myöskään sosiaalityö- ja toimeentulon alta. (Espoon kaupunki. Terveyspalvelu) Espoon kaupungin internet-sivuilla löytyy työttömälle ohjeita Työ ja yrittäminen -otsakkeen alta. Tietoa saa esimerkiksi työhön kuntoutumisesta, jossa pitkään jatkunut työttömyys otetaan puheeksi. Sivulla kerrotaan työttömän terveystarkastuksesta seuraavaa: ”Kuntouttavaan työtoimintaan sisältyy myös terveydentilan selvitys terveydenhoitajan kanssa.” (Espoon kaupunki. Apua työllistymiseen)

Vantaalla TYP-palveluihin pääsee läheteellä ja kutsuttuna TYP-lain mukaisilla arviointiperusteilla. Asiakkuus kestää enintään kaksi vuotta ja se alkaa kartoitusjaksolla, johon yleensä kaikilla asiakkailla sisältyy terveysohjaajan tapaaminen ”ainakin kerran”. Terveystarkastukseen liittyvät asiat huomioidaan yksilöllisesti työllistymisen näkökulmasta. (Vantaa. Hallinto ja talous. Työ ja elinkeinot. Apua työnhakuun. Vantaan TYP.)

Vantaan kaupungin Terveys- ja sosiaalipalvelut -sivuilla ei löydy mainintaa työttömien terveystarkastuksesta edes sivulta, jossa on otsikko ”muista terveyspalveluista”. Hakukenttään kirjoitettu ”työttömän terveystarkas-

tus/työttömien terveystarkastus” ei tuottanut hakutulosta. (Vantaan kaupunki. Terveys- ja sosiaalipalvelut.)

4.4 Aiemmat tutkimukset työttömien terveyspalveluista

Pitkään työttömänä olleet käyttävät tutkimuksen mukaan vähiten terveyskeskuksen palveluita. Asiakkaiden kokemukset terveyspalveluista yleisesti ottaen olivat hyviä, mutta yksilölliseen ja tasa-arvoiseen palveluun toivottiin parannusta. (Lappalainen, Mattila-Holappa, Yli-Kaitala, Hult, Räsänen 2018.)

Työttömien terveystarkastuksiin liittyviä asioita on aiemmin tarkastellut Pursio (2016) tutkimuksessaan, työttömien kokemuksia terveyttä edistävästä palveluista Porvoon kaupungissa. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää millaisia terveyttä edistäviä palveluita työttömät tarvitsevat ja miten palvelut vastaavat heidän hyvinvointinsa edistämiseksi ja ylläpitämiseksi. Tulosten mukaan työttömät tarvitsevat tukea fyysisen ja psyykkisen terveyden, sosiaalisen hyvinvoinnin sekä elämänhallinnan vahvistamiseen. Työttömien terveyspalveluihin hakeutumisen esteenä oli esimerkiksi palveluiden vaikea saatavuus. Palveluiden kehittämiseksi työttömät olivat toivoneet avoimia kohtaamispaikkoja, tiedottamisen parantamista terveyspalveluista ja yhteistyön kehittämistä eri toimijoiden välillä.

(Kauppinen ym. 2010) Tutkimuksessa nousi esille terveyspalveluiden saatavuus. Pitkään työttömänä olleista joka viides oli tyytymätön mahdollisuuteen saada terveyspalveluita, kuin työllisistä luku oli joka kymmenes. (Kauppinen ym. 2010, 247.) Valtakunnallisen terveyskeskuskyselyn mukaan 76 prosenttia tutkimukseen vastanneista oli sitä mieltä, että kohdentamalla terveyspalveluita työttömille saadaan lisää tasa-arvoa. Tutkimustulosten mukaan enemmistö vastaajista oli myös sitä mieltä, että eniten terveyspalveluita tarvitsevat saavat palveluita vaikeammin tai vähemmän, kuin he jotka palveluita osaavat pyytää. (Sinervo & Hietapakka 2013.)

Savolainen (2017) on tutkimuksessaan ”Työttömien henkilöiden terveystarkastukset: Asiakkaiden kokemuksia” kuvannut työttömien henkilöiden koke-

muksia terveystarkastuksista Ylä-Savon SOTE-kuntayhtymässä. Tulosten mukaan työttömät kokevat terveystarkastukset tarpeellisina ja kaipaavat enemmän tietoa, siitä kuka on vastuussa terveystarkastusten järjestämisestä, toteuttamisesta ja sisällöstä.

Aiempiä tutkimuksia siitä, miten Helsingin, Vantaan ja Espoon kaupungit ovat järjestäneet työttömien terveystarkastuksia ei ole.

5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

5.1 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmänä käytettiin laadullista tutkimusta. Tämänlaisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Tutkittavaa kohdetta pyritään tutkimaan kokonaisvaltaisesti. Laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää tietää mitä aiheesta on jo aiemmin tutkittu. Tutkimuksessa pyritään löytämään tai esiintuomaan tosiasioita. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2007, 157.) Tässä tutkimuksessa on käytetty kokonaisvaltaista tiedonhankintaa; aineisto on koottu luonnollisissa ja todellisissa tilanteissa. Nämä ovat laadullisen tutkimuksen tyypillisiä piirteitä. Tutkimuksessa on selvitetty, sitä mikä on tärkeää - eikä niinkään tarkasteltu tutkittavia määriä, jotka ovat tärkeitä määrällisessä tutkimuksessa. Aineiston hankinnassa on suosittu sellaisia menetelmiä, joissa tutkittavat näkökulmat pääsevät esille. Tällainen menetelmä on esimerkiksi haastattelu, jota tässä tutkimuksessa on käytetty. (Hirsjärvi ym. 2007, 160.)

Tutkimusjoukko on valittu tarkoituksenmukaisesti, eli on valittu se kohderyhmän, jota ilmiö koskettaa (Kananen 2008, 32). Tarkoituksena on ymmärtää tutkittavaa kohdetta, joka on Hirsjärven ym. (2007) mukaan luonteenomaista laadulliselle tutkimukselle. Tutkimuksemme kohderyhmänä ovat terveydenhoitajat, jotka tekevät työttömien terveystarkastuksia sekä työttömät, jotka ovat terveystarkastusten kohderyhmä.

5.2 Aineistonkeruu

Tutkimuksen ensimmäisen osion aineistonkeruumenetelmäksi valittiin kyselylomake terveydenhoitajille, joka toteutettiin verkkokyselynä. Aineiston keruu-aika oli syyskuu 2018 - tammikuu 2019. Olimme useasti yhteydessä kaupunkien terveystarkastuspalveluiden yhteyshenkilöihin sen vuoksi, että saisimme terveydenhoitajilta riittävästi vastauksia. Lopullinen vastaajien määrä oli seitsemän, joka on yli puolet Helsingin, Espoon ja Vantaan hoitajien kokonais-

määrästä, mikä tuli ilmi ohjaajamme ja yhteyshenkilöiden kanssa keskustellessa. Tavoitteena oli saada terveydenhoitajille suunnatun kyselyn avulla tietoa siitä, miten pääkaupunkiseudun työttömien terveystarkastukset ovat tällä hetkellä järjestetty. Keräsimme aineistomme haastattelemalla terveydenhoitajia, jotka tekevät työttömien terveystarkastuksia. Kyselyllä kartoitimme sitä, millaista osaamista vaaditaan terveystarkastusten järjestämisessä ja onko terveystarkastuksen toteuttamiseen olemassa oma prosessimalli. Lisäksi haluttiin selvittää, kuinka nopeasti työttömät pääsevät terveystarkastukseen, tarvitaanko siihen lähetettä vai voivatko työttömät varata itse ajan. Muita huomioon otettuja seikkoja olivat se, miten työ- ja toimintakykyä arvioidaan ja minkälaisia ovat asiakkaan jatkosuunnitelmat terveystarkastuksen jälkeen.

Sähköinen verkkokysely valittiin, koska se on luotettava, nopea ja käytännöllinen tapa kerätä ja tarkastella tietoa. Kyselyyn vastanneet voivat tuoda esiin mielipiteitään ja kertoa toiminnastaan. Internetissä toteutettu kysely ei edellytä haastattelijan paikalla olemista, vaan se on hyvin hyödyllinen ja aikaa säästävä tapa sekä tutkijalle että vastaajille (Vehkalahti 2014, 11).

Kyselyn avulla voidaan helposti kerätä laaja tutkimusaineisto ja kysyä monia asioita. Kyselytutkimuksella on myös omat heikkoutensa - Ei ole mahdollista varmistua siitä, miten vakavasti osallistujat ovat suhtautuneet tutkimukseen. Ei voi myöskään olla varma ovatko annetut vastausvaihtoehdot juuri oikeita vastaajan näkökulmasta. Kyselyn Jakelu tapahtui niin, että se lähetettiin tutkittaville saatekirjeen kanssa, jossa oli linkki kyselyyn. Saatekirjeessä kerrottiin kyselyn tarkoituksesta ja siitä mihin mennessä se oli palautettava. Verkkokyselyn etuna on nopeus ja vaivaton aineiston saanti. Huonona puolena voidaan pitää sitä, että useimmiten tutkittavia joudutaan muistuttamaan kyselyyn vastaamisesta. (Hirsijärvi ym. 2007, 190, 199).

Kysely sisälsi sekä avoimia, että monivalintakysymyksiä. Avointen kysymysten avulla vastaajat voivat vapaasti kertoa vastauksensa ja osoittaa mikä on keskeistä tai tärkeää heidän ajattelutavassaan. Monivalintakysymyksissä oli laadittu valmiit vastausvaihtoehdot, jotka vastaaja merkitsee rastilla. Monivalintakysymykset sallivat sen, että vastauksia voidaan helposti verrata keskenään (Hirsijärvi ym. 2007, 196).

Kysely lähetettiin Helsingin, Espoon ja Vantaan kaupungin työttömien terveystarkastuksia tekeville terveydenhoitajille. He saivat vapaasti kertoa kokemuksistaan työttömien terveystarkastuksista ja heillä oli mahdollisuus antaa vastauksissaan parannusehdotuksia terveystarkastusten sisällöstä. Heiltä kysyttiin myös esimerkiksi sitä, miten kunta voisi paremmin tiedottaa työttömien terveystarkastuksista.

Tutkimuksen toinen osio oli jäsenelty lomakehaastattelu työttömille. Työttömien haastattelut toteutettiin joulukuussa 2018 Myllypuron elintarvikeapury:n ilmaisen ruoan jakelupisteen leipäjonossa ja Vantaan Tikkurilan TE-toimistossa, koska molemmista paikoista löytyy suurella todennäköisyydellä työttömiä. Lähestyimme henkilöitä ystävällisesti ja kunnioittavasti samalla, kun varmistimme haastateltavien työttömyyden. Kerroimme heille tutkimustavoitteet ja sen, että osallistuminen on vapaaehtoista.

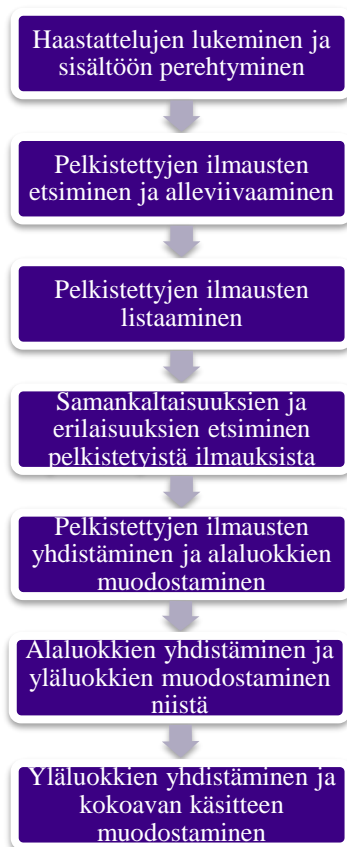
Haastattelu valittiin, koska halusimme olla suorassa vuorovaikutuksessa tutkittavien kanssa. Haastatteluissa työttömät ovat subjektiivisia ja aktiivisia tiedon antajia jakamalla kokemuksiaan ja ehdotuksiaan terveystarkastuksista. Heidän antamillaan tiedoilla ja ehdotuksilla on vaikutusta tarkasteltavaan asiaan, sillä esimerkiksi heidän ehdottamiaan keinoja voi hyödyntää siinä, miten terveystarkastuksista voidaan paremmin tiedottaa työttömille (Vilka 2005, 12). Haastattelut toteutettiin standartoidusti, millä tarkoitetaan sitä, että kaikilta haastateltavilta on kysytty samat kysymykset samalla tavalla. Haastateltavat ovat kohdehenkilöitä, jotka muodostavat otoksen tietystä perusjoukosta (Hirsijärvi ym. 2007, 188.) Kysymykset oli muodostettu sellaisista aiheista, jotka tukivat tutkimuskysymyksiämme. Seuraavassa taulukossa (Taulukko 2) esitellään haastatteluissa läpikäytyt aiheet ja niitä avaavat kysymykset.

TAULUKKO 2. Työttömien haastatteluissa läpikäytyt aiheet ja niihin liittyvät kysymykset

Tietoisuus terveystarkastuksista	Oletko tietoinen työttömien ilmaisista terveystarkastuksista? Mistä sait tietää työttömien terveystarkastuksista?
Kokemus terveystarkastuksesta ja sen sisällöstä	Oletko käynyt työttömien terveystarkastuksessa? Kuinka nopeasti sait ajan terveystarkastukseen? Mitä terveystarkastus piti sisällään?
Tyytyväisyys työttömien terveyspalveluihin	Oletko tyytyväinen kaupungin työttömien terveyspalveluihin? Pitäisikö työttömien terveystarkastuksista tiedottaa enemmän? Millä tavalla niistä pitäisi tiedottaa?
Terveysteen vaikuttavat tekijät	Millaiseksi koet elämänlaatusi? Millaiseksi koet terveydentilasi? Miten kuvailisit mielialaasi kuluneen viikon aikana? Mitkä asiat heikentävät terveyttäsi? Sairastatko Diabetesta, verenpainetauti, tai onko sinulla korkea kolesteroli? Oletko tyytyväinen taloudelliseen tilanteeseesi?

5.3 Tutkimuksen aineistojen analyysi

Aineisto käsiteltiin sisällönanalyysillä; kerättiin asioita, jotka liittyvät tutkimuksen tarkoitukseen ja tutkimusongelmaan. Sisällön analyysin tarkoituksena on järjestää aineisto selkeään muotoon niin, että aineiston sisältämä informaatio säilyy. Sisällön analyysin jälkeen aineisto jaettiin teemoihin. Aineisto luettiin tarkasti läpi ja sen pohjalta etsittiin tutkimuskysymyksiin vastaavia aihealueita. Teemoissa asiat ryhmittyvät erilaisten aihepiirien mukaan, ja asiat mitä kustakin teemasta on sanottu nousevat esiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108). Kuviossa 1 esitetään tutkimuksen aineiston analyysin vaiheet.

KUVIO 1. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin eteneminen (Tuomi, Sarajärvi 2009, 109).

Vastauksia analysoitiin perusteellisesti ja niistä saatiin yksityiskohtaista ja tarkkaa kuvaa työttömien ja terveydenhoitajien terveystarkastuksien kokemuksista. Aineisto pelkistettiin niin, että aineistosta karsittiin tutkimuksen kannalta epäoleellinen ja informaatio tiivistettiin osiin. (Eskola & Suoranta 1998, 18). Etsimme työstämme tutkimuskysymyksiimme sopivat ilmaisut. Alleviivasimme sellaisia ilmauksia, jotka sopivat tutkimuskysymyksiimme. Liitteenä 4 on taulukko, jossa on esimerkki aineiston pelkistetyistä ilmauksista.

5.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Diakonia-ammattikorkeakoulun osallistavan ja tutkivan kehittämisen oppaassa tutkimusten eettisyyttä on vahvasti painotettu. Merkityksellistä on toisten kunnioittaminen, tasa-arvoinen vuorovaikutus ja oikeudenmukaisuus (Gothoni ym. 2016,11). Olemme tutkimuksessamme toimineet Diakin arvopohjan

mukaisesti. Helsingin, Vantaan ja Espoon sosiaali- ja terveystoimen esimiehille lähetettiin saatekirje ja lupahakemus hoitajien sähköistä kyselyä varten ja olimme sopineet prosessista ohjaavan opettajan kanssa etukäteen. Kyselyyn osallistuminen oli vastaajille vapaaehtoista ja vastauksia käsiteltiin luotamuksellisesti. Vastaajilla oli mahdollisuus kieltää antamiensa vastausten käyttö, mutta tulosten analysoinnin jälkeen vastauksia ei ollut mahdollista irrottaa tuloksista.

Työttömien yksilöhaastattelussa vastaajille kerrottiin aluksi tutkimuksen aiheesta ja pyydettiin heiltä suullinen suostumus haastattelua varten. Osallistuminen oli täysin vapaaehtoista. Haastattelussa henkilökohtaisia tietoja ei kysytty, sillä näin haastateltavan yksityisyydensuojaa noudatettiin ja varmistettiin, etteivät vastaajat ole tunnistettavissa. Arkaluontoisia asioita ei tuoda esiin – vastaajan työttömyys, sairaus ja mielenterveyden haasteet suojattiin. Haastateltavat valitsivat itse, vastaavatko he kaikkiin kysymyksiin, tai vain tiettyyn kysymykseen. Kaikki tutkimusaineisto hävitetään tutkimuksen jälkeen, eikä niitä käsittele muut kuin tätä opinnäytetyötä tekevät opiskelijat.

Ihmisen ollessa tutkimuksen kohteena, on luotettavuuden kannalta tärkeää, että tutkittavalla itsellään on halu osallistua tutkimukseen. Oleellista on kohdella tutkittavia rehellisesti ja kunnioittavasti. Yleisen luotettavuuden ja eettisen toiminnan kannalta on välttämätöntä valita oikeat tietolähteet. (Leino-Kilpi & Välimäki 2003, 289-299). Tutkimuksessamme olemme haastatelleet henkilöitä, jotka ovat tutkimuksemme aiheen asiantuntijoita.

5.5 Tutkimusprosessi

Terveystyö-hankkeen työntekijät olivat kertomassa työstään Diakonia-ammattikorkeakoulun luennolla joulukuussa 2017. Kiinnostuimme Terveystyö-hankkeesta ja työttömien terveystarkastukset aiheena muotoutui opinnäytetyömme pohjaksi yhteistyössä Diakonia-Ammattikorkeakoulun ohjaajan ja yhteistyökumppaneiden kanssa ja siten ”Työttömien terveystarkastukset pääkaupunkiseudulla” hyväksyttiin opinnäytetyömme aiheeksi. Tammikuussa 2018 kävimme Työttömien keskusjärjestön toimistossa tekemässä yhteistyö-

sopimuksen. Lopulliseksi opinnäytetyön otsikoksi tuli Terveystarkastajien ja työttömien kokemuksia työttömien terveystarkastuksista pääkaupunkiseudulla.

Terveystarkastajien hankkeesta työmme ohjaajina toimivat hankepääällikkö ja sosiaalipalveluohjaaja. He auttoivat meitä esimerkiksi löytämään hyödyllisiä lähteitä opinnäytetyötämme varten. Diakonia-Ammattikorkeakoulun puolelta opinnäytetyön ohjaaja on alusta lähtien tukenut prosessia ja ohjannut eteenpäin tutkimuslupien hankkimisessa, terveystarkastajien yhteystietojen hankinnassa ja opinnäytetyön sisältöä koskevilla asioilla.

Työttömien terveystarkastuksia tekevien hoitajien kyselyä varten laadimme tutkimuslupahakemukset, jotka lähetimme Espoon kaupungille elokuussa 2018 sekä Vantaan kaupungille ja Helsingin kaupungille syksyn 2018 aikana. Tutkimusluvut saimme kaikilta syksyn 2018 aikana. Hoitajille suunnatun kyselyn linkki saatekirjeineen (Liite 4) toimitettiin terveystarkastusten esimiehille heti tutkimuslupien saavuttua. Tutkittavia oli informoitava mahdollisimman tarkasti etukäteen tutkimuksesta. (Leino-Kilpi & Välimäki 2003, 290). Saatekirjeen tehtävänä oli toimia esitteenä tutkimukseen osallistuville. Kirjeestä sai tietoa tutkimuksen tavoitteista, eettisistä näkökulmista sekä tuotiin esille tutkijoiden yhteystiedot.

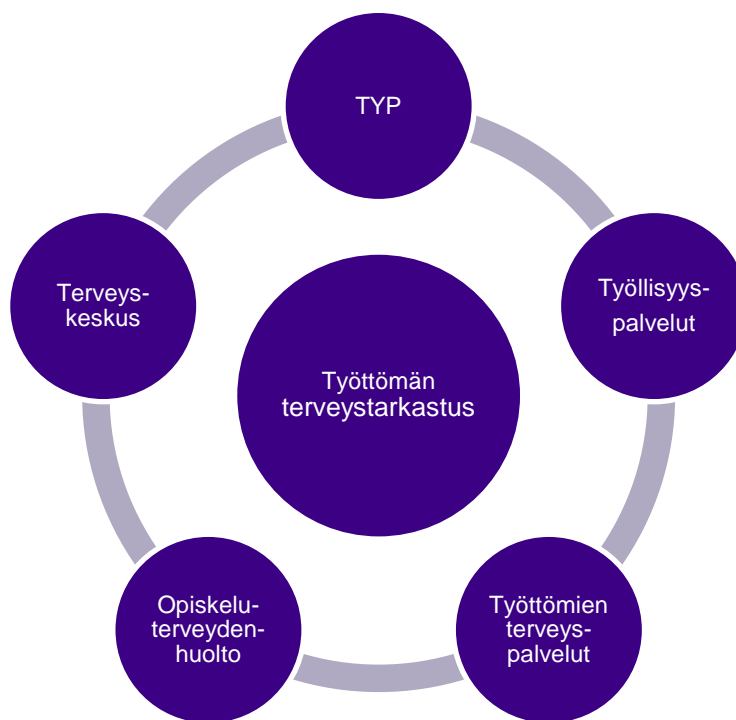

KUVIO 2. Opinnäytetyön prosessin eteneminen

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

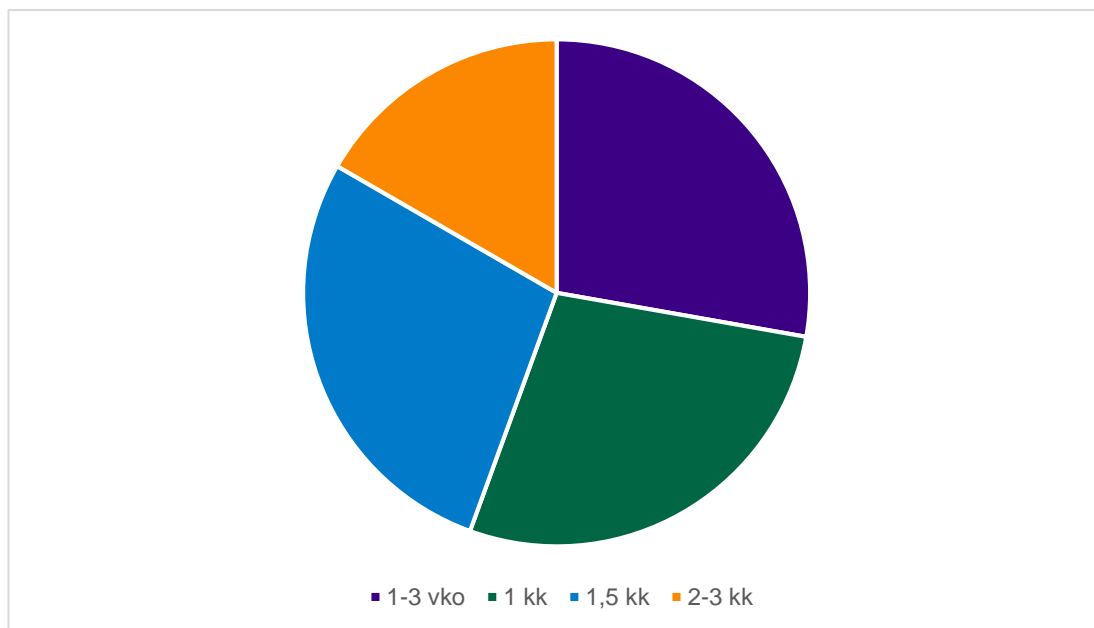
6.1 Terveystarkastajien kyselyn tulokset

Tutkimukseen osallistui pääkaupunkiseudun kolmen suurimman kaupungin Helsingin, Vantaan ja Espoon Sosiaali- ja terveystieteiden työntekijöitä, jotka tekevät työttömien terveystarkastuksia. Kyselyyn vastasi 7 hoitajaa, jotka kaikki olivat terveydenhoitajia. Kysymyksiä oli 16, joissa toisiin kysymyksiin avoin vastaaminen oli mahdollista. Kyselyssä ei erotella eri kaupunkeja, vaan käsitellään pääkaupungin aluetta kokonaisuutena. Kyselyyn vastanneet terveydenhoitajat työskentelivät avoterveydenhuollossa ja työllisyyspalveluissa. Terveystarkastukset toteutettiin perusterveydenhuollossa terveyskeskuksen avovastaanotolla, sekä työttömien terveystarkastuksissa, työllisyyspalveluissa ja Työllistymistä edistävässä monialaisessa yhteispalvelussa (josta jatkossa käytetään lyhennettä TYP), sekä opiskeluterveydenhuollossa, joka kuuluu TYP-kokonaisuuteen. (kuvio 3.)

KUVIO 3. Hoitajien vastauksissa kerrotut työttömien terveystarkastuksia tekevät yksiköt

Työttömän terveystarkastukseen pääsystä kysyttäessä kävi ilmi, että kolmannes vastaajista arvioi, että terveystarkastukseen pääsee 1–3 viikon sisällä. Kolmannes vastaajista arvioi, että terveystarkastukseen pääsee kuukauden sisällä ja kolmannes arvioi 1,5 kuukauden sisällä. Yksi vastaaja arvioi ajaksi 2–3 kuukautta. Nopeimmillaan työtön pääsee terveystarkastukseen 1–3 viikon sisällä ja pisimmillään tarkastukseen pääsy kestää 2–3 kuukautta. (kuvio 4.)

KUVIO 4. Terveystarkastukseen pääsy ajallisesti vastaajien mukaan

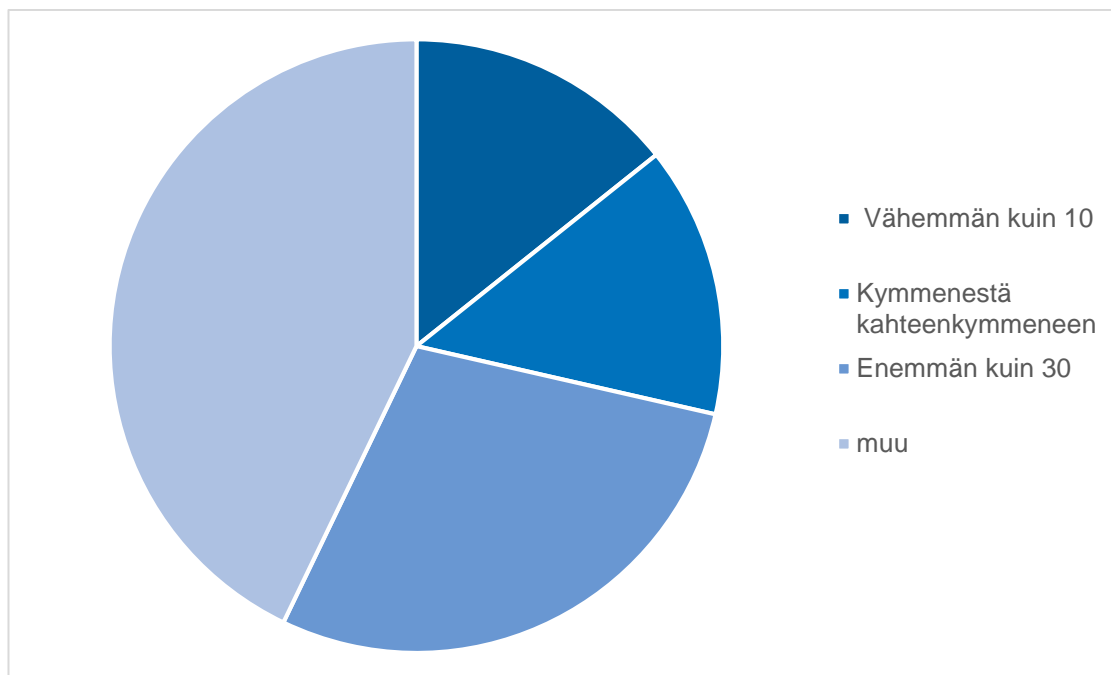
Tehtyjen terveystarkastusten määrä kuukaudessa oli kolmanneksella vastaajista enemmän kuin 30 ja yhdellä vastaajalla terveystarkastusten määrä oli vähemmän kuin 10. Yksi vastaajista sijoitti terveystarkastusten määrän kuukaudessa 10 ja 20 välille. Yksi vastaajista tuo esiin myös työttömien välinpitämättömyyden sovittua terveystarkastusta kohtaan, ja varatun ajan käyttämättä jättämisen.

”Tavoite on 4 asiakasta päivässä. Käytännössä noin 2 asiakasta päivässä, eli noin 40 kuukaudessa. Kesällä todella hiljaista ja asiakkaat jättävät todella usein tulematta varatulle ajalle eivätkä peru aikaansa”.

Yhdessä vastauksessa kävi ilmi, että vähiten terveystarkastuksia terveysasemalla tehdään 2 tarkastusta/vuosi; avoterveydenhuollossa työskentelevän

hoitajan vastaus kertoo terveystarkastuksen jäävän työttömien terveystarkastusten tekemisessä määrältään vähäiseksi. (kuvio 5.)

”Terveysasemalle tulee aika satunnaisesti työttömien terveystarkastuksia, ehkä 1–3 kuukaudessa”.

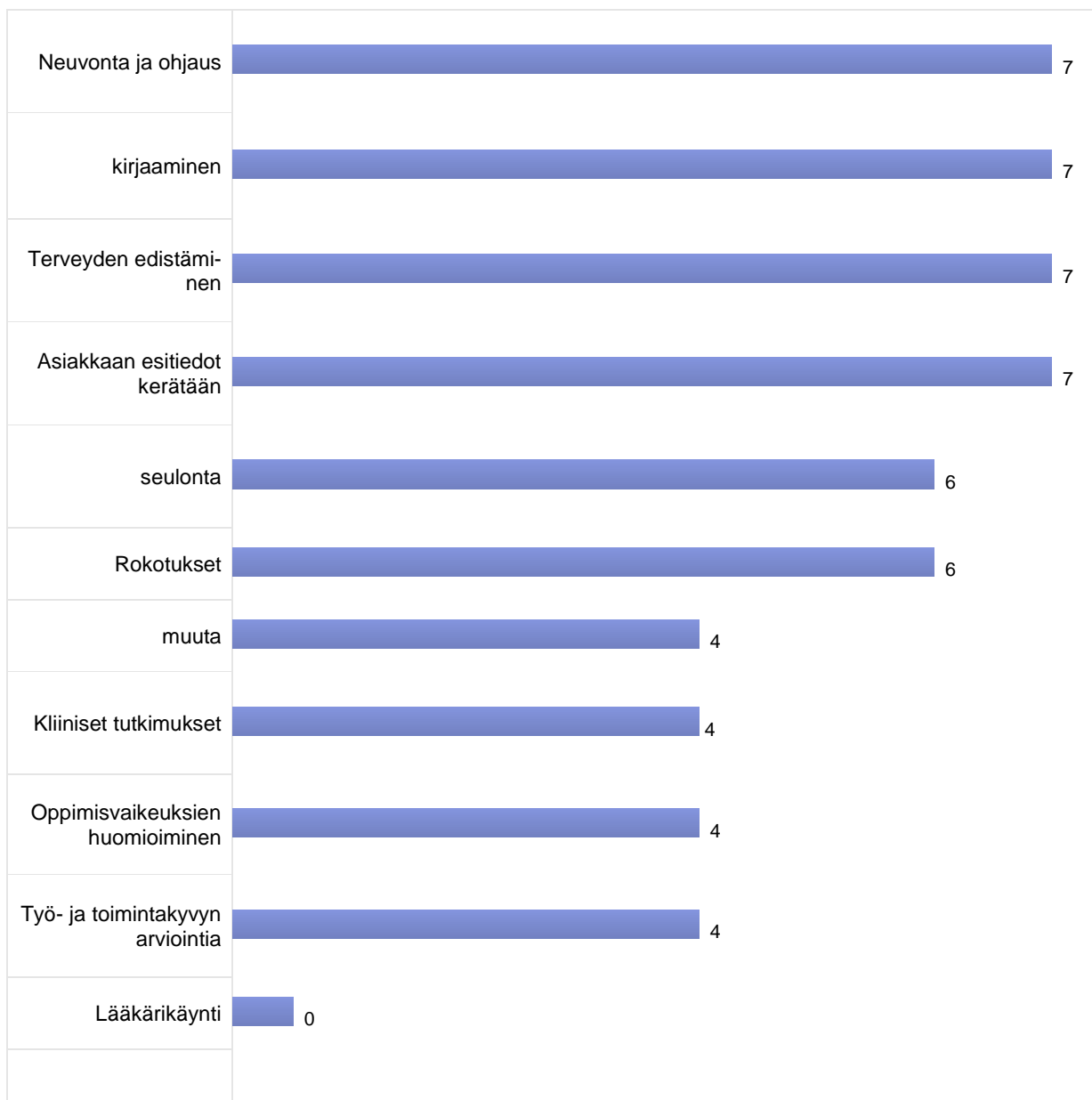
KUVIO 5. Tehtyjen terveystarkastusten määrä kuukaudessa

6.1.1 Terveystarkastusten sisältö

Kysyttäessä mitä terveystarkastus pitää sisällään, kaikki vastaajat kertoivat, että terveystarkastukseen kuului asiakkaan esitetietojen kerääminen, terveyden edistäminen, neuvonta ja ohjaus, sekä kirjaaminen. Lähes kaikki tekivät tarvittavat seulonnat. Rokotukset annetaan terveysasemilla ja käydään läpi TYP-palveluissa. TYP ohjaa terveysasemalle rokotetehosteisiin tarvittaessa. Yli puolet vastaajista arvioi työ- ja toimintakykyä, huomioi oppimisvaikeuksia ja teki kliinisiä tutkimuksia.

Vastaajat luettelevat käytettävänsä työmenetelminä erilaisia testejä, joita he tekevät. Esimerkiksi Audit-testillä kartoitetaan asiakkaan alkoholin ja päihteiden käyttöä. Myös kliiniset tutkimukset mainittiin. Vastaajien mukaan tarvittaessa tehdään erilaisia laboratoriotutkimuksia, kuten verensokerimittaus, koleste-

roliarvojen mittaus, maksa- ja munuaisarvot ja perusverenkuva. Vastaanotolla mitataan kuulo, näkö, verenpaine, paino, pituus ja painoindeksi eli BMI (Body mass index). Tarvittaessa asiakkaat voi ohjata erillisellä läheteellä ostopalveluna toteutettavaan neuropsykologiseen tutkimukseen, toimintaterapeutille tai lääkärin työ- ja toimintakykyarvioon. Yksi vastaaja mainitsi, että työvälineeksi he käyttävät Työterveyslaitoksen työkykyindeksilomaketta (kuvio 6).

KUVIO 6. Terveystarkastusten sisältö vastaajien mukaan (N=7)

Terveystarkastuksen yhteydessä annetaan terveysneuvontaa elintavoista, kuten ruokavalio, uni, liikunta, stressi ja jaksaminen, tupakointi, sekä mielen-terveys ja päihteidenkäyttö. Asiakas ohjataan omatoimiseen verenpaineen seurantaan, sekä hakeutumaan omalle terveysasemalle muihin palveluihin, esimerkiksi mielenterveys-, ja päihdepalveluiden piiriin. Työ-, ja toimintakykyä arvioidaan yksilöllisesti asiakkaan tilanteen mukaan. Asiakasta haastatellaan ja kartoitetaan hänen terveydentilaansa. Asiakkaan koulutustausta kysytään. Myös esitietolomaketta käytetään. Tarvittaessa asiakas ohjataan lääkärin vastaanotolle arvioon ja työkykyselvitykseen.

”Terveystarkastaja voi vaan ohjata lääkärille tarkempaan arvioon”.

Pitkäaikaistyöttömän terveyttä verrataan hänen aiempaan terveydentilaansa, esimerkiksi siihen aikaan, jolloin hän vielä oli työelämässä. Asiakkaan omaa arviota terveydestään pidettiin tärkeänä. Vastauksissa ilmeni, että terveydenhoitajan työssä saatu kokemus työttömyydestä oli avuksi terveydentilaa arvioitaessa. Terveysasemalla työskentelevä vastaaja kertoi, että työttömien terveystarkastuksia tehdään myös muualla (kun terveysasemalla), eikä hän ole saanut selkeää ohjetta työnantajaltaan työttömien terveystarkastuksista.

TAULUKKO 3. Terveystarkastuspaikka, neuvonta ja jatkosuunnitelmat

Terveystarkastus toteutuspaikka	Tehdyt tarkastukset	Terveysneuvonta	Jatkosuunnitelma (tarvittaessa)
Terveyskeskus	<ul style="list-style-type: none"> - rokotukset - verenpaineen mittaus - painoindeksi/ylipainon kartoitus - tarpeen mukaan laboratoriotestejä - verensokerimittaus - kolesteroliarvot - maksa-arvot - munuaisarvot - perusverenkuva - sydän-, ja verisuonitautien riskiarviointi - diabetesriskiarviointi 	<ul style="list-style-type: none"> - elintavat - ravitsemus/lautasmalli/ateriarytmi - liikunta - uni - stressi - mielenterveys - päihteet - tupakointi - asiakkaan riskien mukaisesti 	<ul style="list-style-type: none"> - seurantakäynti - tarpeen mukaan laboratoriotestejä/seurantalähete 3–6 kk päähän - verenpaineen seuranta 2 viikkoa - lääkärin vastaanotto - psykologin vastaanotto - sairaanhoitajan vastaanotto - kokemusasiantuntija - liikunta-apteekki
Työttömien terveyspalvelut	<ul style="list-style-type: none"> - rokotukset - työ-, ja toimintakykyarviointia - oppimisvaikeuksien huomioiminen - kuulo - näkö - verenpaine - paino - pituus 	<ul style="list-style-type: none"> - elämäntapaohjaus kokonaisuudessaan 	<ul style="list-style-type: none"> - kontroleja esim. verikokeisiin - lähete: psykologi, ravintoterapeutti, lääkäri jne.
Työllisyyspalvelut/TYP (Opiskelu- ja koulu-terveydenhuolto TYP:in asiakkaille)	<ul style="list-style-type: none"> - työ-, ja toimintakykyarviointia, työterveyslaitoksen työkykyindeksilomake apuna - oppimisvaikeuksien huomioiminen - verenpaineen mittaus - audit-testi - Becin depressioseula - MMSE, kellotaulu (muistitestejä) - näkö - kuulo 	<ul style="list-style-type: none"> - elintavat - ruokavalio/kolesteroli/painonhallinta - liikunta - unen merkitys - jaksaminen - alkoholin-/päihteidenkäyttö - rokotukset - verenpaineen omaseuranta - muu itsehoito - kivun lääkkeetön hoito - lääkehoito - hakeutuminen päihde-, ja mielenterveyspalveluihin 	<ul style="list-style-type: none"> - ohjautuu sosiaaliohjaajalle - moniammatillisia yhteistyöpaikkoja - perusverikokeet asiakkaan halutessa läheteellä HUSlab - tarjotaan tupakkaklinikan palveluita - Tarvittaessa neuropsykologin arvio ostopalveluna - toimintaterapeutti ostopalveluna - lääkärille työ-, ja toimintakykyarvioon - kuntoutus - Jatko tapahtuu yleensä oman terveysaseman toimesta - rokotukset ohjataan terveysasemalle - kirjaaminen tärkeää

Vastaajien mukaan terveystarkastukseen tullaan, joko läheteellä tai varamalla aika itse. Työttömät voivat varata ajan terveydenhoitajalta/terveysaseman ajanvarauksesta tai sähköisesti. Vastauksissa läheteellä terveystarkastukseen tulevien osuus on neljä. Asiakkaat ohjautuvat palveluun

(TYP) pääsääntöisesti työ- ja elinkeinotoimiston (TE-toimisto) lähettämänä, jolloin yleensä asiakkaat ohjataan ensin monialaisen yhteispalvelun sosiaaliohjaajille ja siitä edelleen terveydenhoitajalle. Joskus terveydenhoitaja kutsuu asiakkaan itse erillisellä kutsulla, sillä terveydenhoitajalla on omia asiakaslistoja. Työttömien pääsy terveystarkastuksiin vaihtelee.

”Valitettavasti työttömät eivät juurikaan hakeudu terveystarkastuksiin eivätkä koe niitä tarpeellisina. Työttömänä ollessa keskiössä on tarve saada työ, ja muut asiat ovat usein työttömille toissijaisia. Terveystilaa ei jakseta hoitaa ja itsestä huolehtiminen siltä osin on taka-alalla. Työttömät eivät myös useinkaan tiedä, että mahdollisuus terveystarkastukseen on olemassa”.

Vastaajien mielestä terveystarkastuksia tekevän hoitajan osaaminen sisältää hyvät perustiedot yleisimmistä kansansairauksista ja tietoa terveyden edistämisestä, riittävästi kokemusta ihmisen kokonaisvaltaisen terveydentilan arvioimisessa sekä taitoa ohjata asiakas oikeaan hoitopaikkaan. Vastauksista tuli lisäksi esiin se, että hoitajalla tulisi olla tietoa työkykyyn vaikuttavista sairauksista, työttömien palveluista, ymmärrystä työkyvystä ja toisaalta työttömyyden tuomista muutoksista, kuten päivärytmin muuttumisesta ja sosiaalisten verkostojen kaventumisesta.

Vastaajat kertovat, että työttömien terveystarkastuksissa hoitajalla tulee olla erilaisten terveys- ja työllisyyspalveluiden tuntemusta ja tietoa sen kaupungin palveluista, jossa hoitaja työskentelee. Vastaajien mielestä hoitajalla tulee olla kykyä ohjata, opastaa ja ottaa asioita puheeksi, esimerkiksi mini-intervention avulla. Mini-interventiolla tarkoitetaan kustannustehokasta kestoltaan 5-10 minuuttista lyhytneuvontaa, jossa käytetään alkoholiongelman tunnistamiseksi ja alkoholin liiallisen käytön vähentämiseksi vuorovaikutuksellisia keinoja. Asiakkaalle annetaan esimerkiksi tietoa alkoholin riskeistä ja vaikutuksista omaan terveyteen (Käypä hoito. Alkoholiongelmaisen hoito.) Hoitajan on osattava tehdä itsenäistä työtä ja itsenäisiä päätöksiä - on osattava kohdata hyvin erilaisia ihmisiä maahanmuuttajista kantasuomalaisiin ja peruskoulun keskeyttäneestä tohtoriksi väitelleeseen. Hyvä lähtökohta työttömien terveystarkastuksia tekevälle on esimerkiksi Sairaanhoidajan työssä saatu kokemus.

Hoitajien motivaatiota tehdä työtä ja halua työskennellä moniammatillisessa tiimissä yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi pidetään vastaajien mielestä myös tärkeänä ominaisuutena. Monipuolinen koulutustausta ja työkokemus auttavat työssä. Ratkaisukeskeinen työote, omatoimisuus ja itseohjautuvuus tulee myös esiin vastauksissa - erinomaisia asiakaspalvelutaitoja ja ajoittain ”pitkää pinnaa” tarvitaan työttömien terveystarkastuksia tekevän hoitajan työssä. Vastaajien mielipiteet työttömien terveystarkastuksista ja niiden tekemisestä olivat myönteisiä ja niiden sanottiin olevan tarpeellisia.

”Tarkastukset ovat antoisia vastaanottoja, niitä pitäisi tehdä paljon enemmän kuin tehdään”.

” Tykkään työstäni ja ihmisten auttaminen on lähellä sydäntä. Pidän siitä, että jokainen asiakas on yksilö ja jokainen työpäivä on erilainen”.

Vastauksissa korostui työttömien terveystarkastusten kansanterveydellinen ja yhteiskunnallinen näkökulma, ennaltaehkäisyn merkitys ja tiedottamisen tärkeys. Työllistymisen kannalta on tärkeää ylläpitää työ-, ja toimintakykyä, sekä tunnistaa mahdollisia oppimisvaikeuksia ja sairauksia, jotta niitä voidaan hoitaa varhaisessa vaiheessa.

”Ei ole kahta samanlaista asiakasta eikä kahta samanlaista terveystarkastusta. Asiakkailla on tänä päivänä erittäin paljon mielen-terveys- ja päihdeongelmia, sekä yllättävän paljon oppimisvaikeuksia, jotka vaikuttavat hoitamattomina työllistymiseen”.

Vastauksista tuli esiin, että pääkaupunkiseudun terveysasemilla tiedot työttömien terveystarkastuksista ovat puutteellisia, mutta vastaajat pitivät terveystarkastuksia työttömille tärkeinä.

”Terveysasemilla tiedetään huonosti terveystarkastuksista. Työttömille tärkeä, jotta pystyvät pitämään työkykyään yllä myös työttömyyden aikana, voi motivoida terveelliseen elämään”.

”Minusta jokainen työtön hyötyy terveystarkastuksesta. Toivoisin, että työttömien terveyspalvelut olisivat paremmat, ja että työttömien terveysongelmat ja työkykyyn, sekä työllistymiseen vaikuttavat seikat osattaisiin tunnistaa. Henkilökohtaiset kokemukseni ovat olleet myönteisiä”.

Kaikki vastaajat olivat sitä mieltä, ettei työttömien terveystarkastuksista tiedoteta tarpeeksi. Ehdotuksina tiedottamisen parantamiseksi tarjottiin kaupunkien sähköisen viestinnän parantamista, sosiaalisen median kanavien hyödyntämistä tiedotuksessa, terveysasemien/perusterveydenhuollon ohjauksen ja tiedottamisen lisäämistä esimerkiksi kampanjamuodossa ja suoraan ohjaamalla työttömiä tarkastuksiin. Lisäksi ehdotettiin yhteistyön lisäämistä TE-toimistojen, työttömien keskusjärjestön ja työttömyyden parissa toimivien yhdistysten sekä erilaisten hankkeiden kanssa. Esitteiden jakaminen työllisyyspalveluissa ja siellä missä työttömiä kohdataan, katsottiin hyväksi keinoksi lisätä tietoisuutta asiasta.

”Oma paikka missä kaikille työttömille tehdään tarkastukset, osaksi terveysasemaa. TE-puolen tiedotus”.

”Tällä hetkellä vaikuttaa siltä, ettei tarvetta työttömien terveystarkastuksille tunneta, eikä niille ”lasketa painoarvoa”.

6.2 Työttömien haastattelun tulokset

Haastatteluun osallistui yhteensä 10 työtöntä pääkaupunkiseudulta. Haastatelluista 6 oli miehiä ja 4 naisia. Haastattelut tehtiin Myllypuron leipäjonossa ja Vantaan Te-toimistossa. Ikäjakauma vaihteli 25–64 vuotiaiden välillä. Yli puolet haastatelluista osui kuitenkin ikähaarukan 35–64 välille. Työttömyyden kesto vaihteli 2 viikon ja 8 vuoden välillä. (Taulukko 4.)

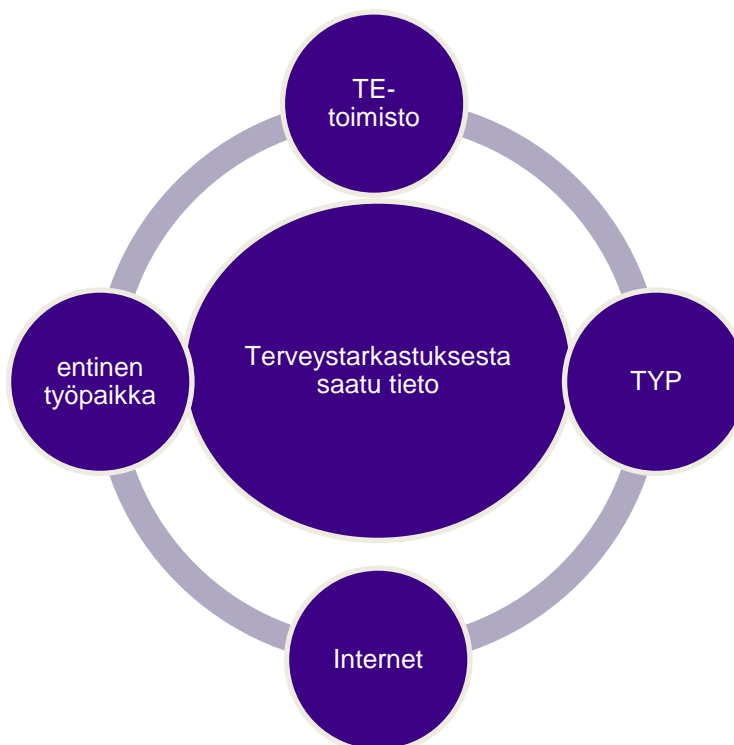
TAULUKKO 4. Haastateltujen taustatiedot

TAUSTATIEDOT

Sukupuoli	
Miehiä	6
naisia	4
Ikä	
25-34	2
35-44	3
45-54	3
55-64	2
Työttömyyden kesto	
alle 1 kk	1
2-11 kk	1
1-2 v	1
3-4v	2
5-6 v	3
7-8 v	2

6.2.1 työttömien kokemukset terveystarkastuksista

Puolet vastaajista oli tietoisia ilmaisesta terveystarkastuksesta ja puolet vastaajista ei ollut koskaan kuullut työttömien terveystarkastuksista, kymmenestä haastateltavasta vain kolme kertoi käyneensä työttömien terveystarkastuksessa. Haastateltujen vastauksista ilmeni epätietoisuus työttömien terveyspalveluista ja terveystarkastuksista. Tietoa terveystarkastuksista oli saatu eri viranomaisilta, kuten TE-toimistosta. Kuviossa 7 esitellään ne tahot, josta tieto terveystarkastuksesta oli saatu. Yksi haastatelluista kertoi käyneensä terveyskeskuksessa 50-vuotiaiden terveystarkastuksessa, jonka oli itse varannut ja koki sen riittäväksi. Kaikista haastateltavista 3 henkilöä ei osannut sanoa onko tyytyväinen työttömien terveyspalveluihin, kun taas 7 henkilöä kertoi kuitenkin olevansa tyytyväinen työttömien terveyspalveluihin.

KUVIO 7. Vastaajien kertomat paikat, mistä ovat kuulleet terveystarkastuksista

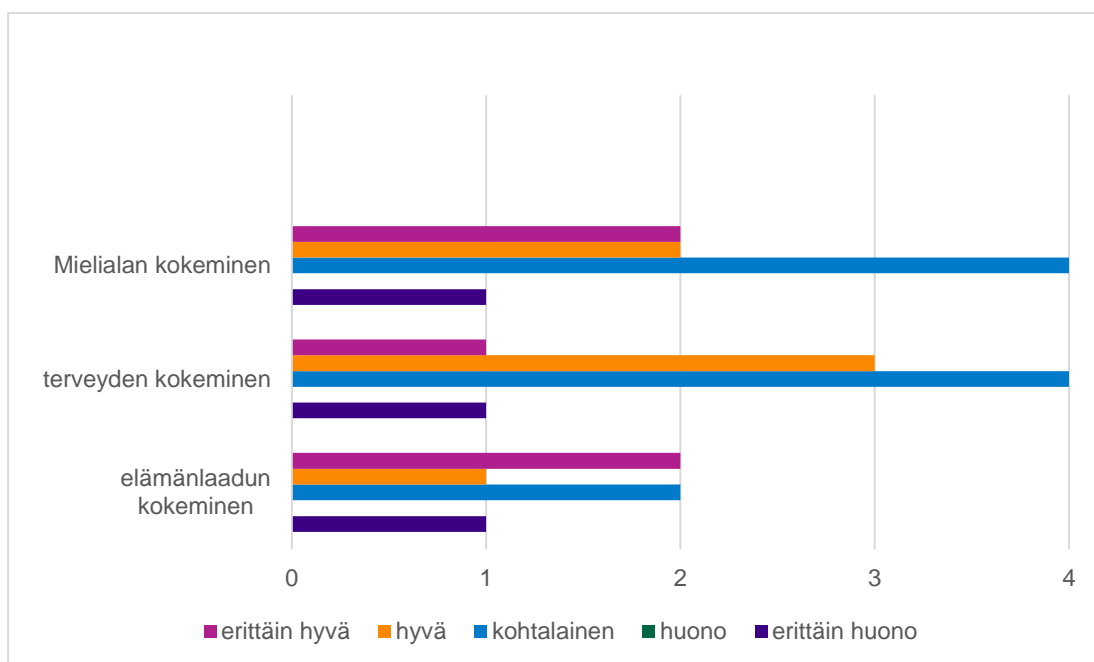
Tulosten mukaan terveystarkastukseen pääsi kohtuullisessa ajassa halutessaan. Yksi vastaajista pääsi terveystarkastukseen heti seuraavana päivänä, kun taas pisin odotusaika oli 6 kuukautta. Terveystarkastuksessa käyneet kertoivat terveystarkastuksen sisältäneen haastattelua, terveydentilan arviointia, erilaisia mittaamisia (verensokeri, verenpaine, kolesteroliarvot) sekä päihteidenkäytön ja työkyvyn arviointia.

Haastateltavat toivoivat kaupunkien osalta parempaa tiedotusta työttömien terveystarkastuksista. Tiedotuksen toivottiin tapahtuvan työttömien erilaisissa kohtaamispaikoissa sekä TE-toimistossa, Kelassa, paikallislehdissä ja internetissä. Erityisen tärkeänä pidettiin sitä, että työttömien terveystarkastuksista kerrottaisiin henkilökohtaisesti esimerkiksi TE-toimiston vastaanotolla.

6.2.2 Työttömien elämänlaatu ja terveys

Haastateltavien elämänlaadun ja terveyden kokemista kysyttiin asteikon 1–5 mukaisesti, jossa 1 tarkoittaa erittäin huonoa ja 5 erittäin hyvää. Yksi vastaa-

ja koki elämänlaadun erittäin huonoksi. Yli puolet vastaajista koki elämänlaadun kohtalaiseksi. Oman terveydentilan kokeminen vaihteli, mutta suurin osa vastanneista kertoi terveydentilan olevan kohtalainen tai hyvä. Vastaajat mainitsivat terveyttä heikentäviksi asioiksi sairauden, masennuksen, aivo-
vamman, huonon fyysisen terveyden, diabeteksen, kilpirauhasen vajaatoiminnan, taloudellisen tilanteen, tupakoinnin, liikkumattomuuden, verenpaine-
taudin, epäsäännöllisen ruokavalion ja unen määrä. Viidellä haastateltavalla oli jokin terveyteen vaikuttava perussairaus, joista mainittiin diabetes, verenpaine-
tauti ja korkea kolesteroli. Neljä vastaajaa ei maininnut sairastavansa mitään ja yksi jätti kysymykseen kokonaan vastaamatta. Mieliälä viimeisen
kuukauden aikana koettiin olevan suurimmalla osalla vastaajista kohtalainen tai hyvä, yksi vastaaja oli kokenut mieliälänsä erittäin huonoksi.

KUVIO 8. Työttömien mieliälän- terveyden- ja elämänlaadun kokeminen (N=9)

Haastatteluista ilmeni, että työttömyydellä on selvä vaikutus työttömän taloudelliseen tilanteeseen. Seitsemän vastaajaa kertoi taloudellisen tilanteen olevan erittäin heikko. Työttömät olivat suurimmaksi osaksi tyytymättömiä omaan taloudelliseen tilanteeseen, vain kaksi vastaajista kertoi olevansa tyytyväinen taloudelliseen tilanteeseensa.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

7.1. Pohdintaa tuloksista

Tämä tutkimus toi työttömien terveystarkastuksesta esiin asioita, joita jo aiemmat tutkimukset ovat sivunneet tuloksissaan. Tässä työssä esiin tulleet terveystarkastuksia tekevien terveydenhoitajien ja työttömien vastaukset tukevat näitä tuloksia. Tiedottamisen lisääminen ja työttömien terveystarkastusten tärkeys nousivat esiin. Olemme saaneet vastauksien perusteella tietoa, jota yhteistyökumppanimme voi hyödyntää ja olemme saaneet tuloksia, jotka tuovat työttömien terveystarkastusten epäkohtia esiin.

Työttömyydellä on tutkitusti negatiivinen vaikutus ihmisen terveyteen ja terveydentilalla ja heikentyneellä työkyvyllä on suuri vaikutus henkilön työllistymiseen. Useissa tapauksissa työkyvyn ongelmilla ja terveydentilan puutteilla on vaikutusta siihen, miten henkilö työllistyy ja näistä syistä myös mahdollinen työmarkkinoilta ja yhteiskunnasta syrjäytymisen uhka lisääntyy.

Työttömyyden kestolla ei tulisi olla määräävää asemaa työttömien tehostetun terveyden ja työkyvyn tarkistuksiin pääsyssä. Terveystarkastuksessa pystytään havaitsemaan työkykyyn vaikuttavia riskitekijöitä ja terveydellisiä huolia, sekä antamaan terveyden, hyvinvoinnin, sekä työ- ja toimintakyvyn kannalta tärkeää ja yksilöllistä neuvontaa ja ohjausta. Jos työtön on ajoissa hoidon piirissä, pystytään ennaltaehkäisemään erilaisia työttömyyden mukanaan tuomia sairauksia ja ongelmia.

Terveydenhoitajat kokivat työttömien terveystarkastukset tarpeellisina ja mielekkäinä. Terveyden alan ammattilaisilla on tärkeä asema omalla toiminnallaan edesauttaa työttömien terveyttä, toimintakykyä ja elämänhallintaa kertomalla, millä tavalla omaa terveyttä voi hoitaa ja mitkä terveyteen vaikuttavat asiat ovat tärkeitä. Lisäksi vastaanotoilla kartoitetaan oppimisvaikeuksia ja muita palvelutarpeita, sekä ohjataan työtön tarpeenmukaiseen jatkohoitoon lääkärille tai muun tarpeellisen hoidon piiriin, kuten fysioterapiaan, kuntoutukseen ja päihde- ja mielenterveyspalveluihin.

Työttömänä ollessa kaikki voimavarat saatetaan käyttää työn hakuun ja toimeentulosta huolehtimiseen, eikä omaa terveyttä jakseta hoitaa. Työttömien terveystarkastusten hyödyntäminen ja niiden toteuttaminen on tärkeää työttömän kokonaisvaltaisen terveyden edistämiseksi, elämänhallinnan ja työkyvyn ylläpitämisessä tai niiden palauttamisessa. Työttömien terveystarkastukset ja niiden myötä terveyden ja työkyvyn parantuminen, ennaltaehkäisevä hoito ja mahdollisen syrjäytymisen estäminen ovat yhteiskunnalle tärkeä ja kustannustehokas keino ylläpitää työttömien hyvinvointia, edistää työllistymistä ja kaventaa yhteiskunnan terveyseroja.

Työttömien terveystarkastusta koskeva epätietoisuus tuli ilmi työttömien haastatteluissa ja terveydenhoitajille suunnatun kyselyn tulos oli samansuuntainen. Kaikki vastanneet hoitajat olivat sitä mieltä, että heidän työnantajansa, Helsingin-, Vantaan- ja Espoon kaupungit, eivät tiedota tarpeeksi työttömien terveystarkastuksista.

Kaikilla kansalaisilla on oikeus terveyskeskuksen palveluihin, mutta tällä hetkellä terveyskeskuksessa ei välttämättä ole oikeaa tietoa ja osaamista työttömien kokonaisvaltaiseen terveydenhoitoon liittyen. Helsinki, Espoo ja Vantaa voisivat yhtenäistää linjauksia koskien työttömien terveyden hoitamista; jokaisessa kaupungissa työttömien terveystarkastuksia toteutetaan tällä hetkellä eri tavalla.

7.2. Soveltaminen työelämään

Työttömien terveystarkastuksista tiedottamista tulisi lisätä. TE -toimistojen ja terveyskeskusten tiedottamista työttömien terveystarkastuksista tulisi tehostaa. Työttömän tulisi päästä terveystarkastukseen noin viikon sisällä ja myös saada tietää terveystarkastuksen peruste ja hyödyt, koska tämä saattaa lisätä halukkuutta osallistua terveystarkastukseen ja sitoutua oman terveyden hoitamiseen.

Työttömien terveystarkastusten tekijöiden koulutusta tulisi lisätä. Terveydenhoitajille, jotka tekevät työttömien terveystarkastuksia, varsinkin terveysase-

milla, tulisi antaa johdon taholta ajankohtaiset ja toimivat ohjeet käytännön työn tekemiselle työttömien parissa. Tähän tulisi sisältyä toimintaohjeet ja yhteistyö muun muassa TE-keskusten kanssa. Terveystarkastajia tulisi kouluttaa työttömyyden ja siitä johtuvien terveysvaikutusten asiantuntijoiksi ja työttömien terveyteen tulisi panostaa niin, ettei työtöntä asiakasta jätetä ilman jatkosuunnitelmaa ja seuranta. Työttömälle tulisi järjestää seuranta, vaikka hän ei työllisty, vaan jää esimerkiksi työkyvyttömyyseläkkeelle. Käytännön muutokset ja poliittiset linjaukset tulisi tehdä niin, että työttömien hoitoon pääsy ei ole sidoksissa työttömyyden pituuteen. Varsinkin pitkään työttömänä olleille tulisi järjestää terveyden sekä työ- ja toimintakyvyn säännöllistä seuranta ja myös velvoittaa työtön sitoutumaan omaan hoitoonsa.

Perusterveydenhuollossa tulisi ohjata ja keskittää työttömiä terveystarkastukseen samaan tapaan kuin asiakas ohjataan diabeteshoitajalle. Työttömät voisivat varata ajan terveystarkastukseen itse ja heitä ohjattaisiin täyttämään mahdollisuuksien mukaan sähköiset terveystarkastukset ennen vastaanotolle tuloa. Terveystarkastajan tulisi selvittää tarkastuksen sisältö työttömälle terveystarkastuksen alussa, jotta asiakas motivoituisi hoitamaan omaa terveyttään ja ylläpitämään tai parantamaan työ- ja toimintakykyään, sekä tunnistamaan esimerkiksi omia oppimisvaikeuksia tai elämänhallinnan puutetta. Tarvittaessa tai työttömän niin halutessa terveystarkastuksesta olisi hyvä antaa lausunto asiakkaalle, jos se edistää hänen työllistymistään.

Terveystarkastuksia tekevällä yksiköllä tulisi olla mahdollisuus tehdä hyvää yhteistyötä TE-keskusten, työttömien keskusjärjestön ja erilaisten hankkeiden kanssa. TYP-palveluissa tulisi olla riittävä määrä terveystarkastajia ja asiakkaiden määrää tulisi lisätä, tai vaihtoehtoisesti olisi tärkeää tehdä selkeä linjaus siitä, missä työttömien terveystarkastuksia tehdään. Tulisi olla selkeys siitä mikä taho on vastuussa työttömän terveystarkastuksista. Työttömän tulisi saada terveystarkastuksia yhtä keskitetysti ja kokonaisvaltaisesti kuin esimerkiksi työterveyshuollon asiakas. Myös työterveyshuollon toimintaan tulisi sisällyttää tiedottaminen mahdollisen työttömyyden varalta työttömien terveystarkastuksista. Työttömien terveystarkastusta varten tulisi asiakkaille olla oma paikka esimerkiksi osana terveysasemaa. Terveystarkastus on kaikille

kuntalaisille suunnattu tuttu paikka ja sinne voi mennä ilman pelkoa leimaantumisesta.

LÄHTEET

- A 912/1992. Asetus sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista.
Saataavilla <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920912>
- Ahola, K., Virtanen, M., Pirkkola, S. & Suvisaari J. 2010, Työ- ja mielenterveys. Teoksessa A., Aromaa & S., Koskinen (toim.), *Suomalaisten työ, työkyky ja terveys 2000-luvun alkaessa*. (s. 16–25.), (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos). Saataavilla <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80299/346e246c-991f-4ca3-a7f7-3813415facf3.pdf?sequence=1>
- Airio, I. & Niemelä, M. (2013). Työmarkkinatuen saajien koettu terveys ja toimeentulo. Teoksessa M. Niemelä & J. Saari (toim.) *Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa* (s. 44–60), Helsinki: Kelan tutkimusosasto
- Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. Työllisyyskatsaus. Uusimaa tammikuu 2019. Saataavilla 11.3.2019 http://www.ely-keskus.fi/documents/10191/37276623/Ty%C3%B6llisyyskatsaus_Uusimaa_tammikuu+2019/27419009-fc30-4285-aa1c-5bc9e1c0f085
- Eskola, J & Suoranta J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Jyväskylä: Kirjapaino Oy.
- Espoo. Sosiaali- ja terveystoimet. Saataavilla 10.2.2019. https://www.espoo.fi/fi-FI/Sosiaali_ja_terveyspalvelut
- Espoo. Sosiaali- ja terveystoimet. Sosiaalityö ja toimeentulo. Saataavilla 10.2.2019. https://www.espoo.fi/fi-FI/Sosiaali_ja_terveyspalvelut/Sosiaalityo_ja_toimeentulo
- Espoo. Sosiaali- ja terveystoimet. Terveystoimet. Saataavilla 10.2.2019. https://www.espoo.fi/fi-FI/Sosiaali_ja_terveyspalvelut/Terveystoimet
- Espoo. Työ ja yrittäminen. Apua työllistymiseen. Työhön kuntoutuminen. Saataavilla 10.2.2019. https://www.espoo.fi/fi-FI/Tyo_ja_yrittaminen/Apua_tyollistymiseen/Tyohon_kuntoutuminen

- Espoo. Työ ja yrittäminen. Apua työllistymiseen. Työhön kuntoutuminen.
Kuntouttava työtoiminta. Saatavilla 10.2.2019.
https://www.espoo.fi/fi-FI/Tyo_ja_yrittaminen/Apua_tyollistymiseen/Tyohon_kuntoutuminen/Kuntouttava_tyotoiminta
- Espoo. Työ ja yrittäminen. Apua työllistymiseen. Työllistyminen. Espoon ja Kauniaisten työllistymistä edistävä monialainen palvelu.
Saatavilla 21.2.2019. https://www.espoo.fi/fi-FI/Tyo_ja_yrittaminen/Apua_tyollistymiseen/Tyollistyminen/Tyollistymista_edistava_monialainen_palvelu
- Espoon ja Kauniaisten työllistymistä edistävä monialainen yhteispalvelu.
Saatavilla 21.2.2019
[file:///C:/Users/Omistaja/Downloads/tyovoiman%20palvkeskus_usi%202017%20\(5\).pdf](file:///C:/Users/Omistaja/Downloads/tyovoiman%20palvkeskus_usi%202017%20(5).pdf)
- Gothóni, R., Hyväri, S., Karjalainen, A., Kivirinta, M., Kolkka, M., Vuokila-Oikkonen, P. (toimi.) (2016). *Osallistavan ja tutkivan kehittämisen opas*. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Helsingin kaupunki. Kaupunki ja hallinto. Yritykset ja työ. Työllisyyspalvelut työnhakijalle. Palvelut aikuisille. Helsingin TYP, aikuisten palvelut. Saatavilla 21.2.2019
<https://www.hel.fi/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/yritykset/tyollisyys/palvelut-aikuisille/helsingin-typ-aikuiset/helsingin-typ-aikuiset>
- Helsingin kaupunki. Kaupunki ja hallinto. Yritykset ja työ. Työllisyyspalvelut työnhakijalle. Palvelut nuorille. Nuorten TYP-palvelu. Saatavilla 21.2.2019 <https://www.hel.fi/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/yritykset/tyollisyys/palvelut-nuorille/nuorten-typ/>
- Helsingin kaupunki. Työkyky- ja terveysneuvonta. Saatavilla 9.2.2019
<https://www.hel.fi/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/osallistu-ja-vaikuta/ota-yhteytta/hae-yhteystietoja/toimipistekuvaus?id=44444>
- Helsingin kaupunki. Työttömän terveystarkastus. Saatavilla 9.2.2019
<https://www.hel.fi/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/hallinto/palvelut/palvelukuvaus?id=7437>

- Hirsjärvi, S., Sinivuori, E., Remes, P. & Sajavaara, P. (2007). *Tutki ja kirjoita* (13. osin uud. laitos.). Helsinki: Tammi.
- Hult, M., Saaranen, T. & Pietilä, A-M. (2017). Elämänlaadun ja elämän merkityksellisyyden kokemisen yhteydet työttömien työkykyyn. *Hoitotiede*, 29(2), p. 9. Saatavilla file:///C:/Users/c2567_000/Downloads/Hoitotiede22017Hult.pdf
- Hult, M., Saaranen, T., & Pietilä, A-M. (2016). Työttömien kokemuksia terveydestä ja hyvinvoinnista: Haastattelututkimus. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti*, 53(2), p. 3. Saatavilla <https://journal.fi/sla/article/view/56917>
- Huttunen, J. (2018). Lääkärikirja Duodecim. Mitä terveys on?. Kustannus oy Duodecim. Saatavilla: https://www.terveyskirjasto.fi/kotisivut/tk.koti?p_artikkeli=dlk00903
- Kananen, J. (2012). Kehittämistutkimus opinnäytetyönä: Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. [Jyväskylä]: Jyväskylän ammattikorkeakoulu
- Kansallinen terveyserojen kaventamisen toimintaohjelma 2008–2011. Helsinki 2008. 168 s. (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja, 2008:16) Saatavissa: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/73658/Julk200816.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Kansaneläkelaitos. Henkilöasiakkaat. Työttömät. Työttömyysturvaa Kelasta?. Oikeus työttömyysetuuteen. Työtön vai ei? Saatavilla 17.12.2018 <https://www.kela.fi/tyoton-vai-ei-?inheritRedirect=true>
- Karvonen S., Martelin T., Kestilä L. & Junna L. (2017). *Tulotason mukaiset terveyserot ovat edelleen suuria*. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Saatavilla 18.2.2019. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135167/URN_ISBN_978-952-302-896-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Kauppinen, T. M., Saikku, P. & Kokko, R-L. (2010). Työttömyys ja huono-osaisuuden kasautuminen. Teoksessa M. Vaarama, Moisio, P. & S. Karvonen, *Suomalaisten hyvinvointi 2010* (s. 217–234). Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinninlaitos.

- Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä: *Opas Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten* (5., uud. laitos.). (2010) [Helsinki]: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Käypä hoito. Suositukset. Alkoholiongelmaisen hoito. Lyhytneuvonta (mini-interventio). Saatavilla 22.2.2019.
<http://www.kaypahoito.fi/web/kh/suosituks/suositus?id=hoi50028#s8>
- L 1369/2014. Laki työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta. Saatavilla. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141369>
- L 2010/1326. Terveystoimintalaki. Saatavilla:
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326>
- Lappalainen, K. Mattila-Holappa, P. Yli-Kaitala, K. Hult, M. Räsänen, K. (2018). Pisimpään työttömänä olleet käyttävät vähiten terveyskeskuksen palveluja. *Lääkärilehti*. 73(42), 2421-2428. Saatavilla
<https://www.laakarilehti.fi/tieteessa/alkuperaistutkimukset/pisimpaan-tyottomana-olleet-kayttavat-vahiten-terveyskeskuksen-palveluja/#reference-4>
- Olesen, S. C, Butterworth, P., Leach, L. S., Kelahet, M. & Pirkis, J. (2013). *Mental Health affects future employment as job loss affects mental health: findings from a longitudinal population study*. BioMed central Ltd. Saatavilla: 16.1.2019
<https://doi.org/10.1186/1471-244X-13-144>
- Perttälä, R. (2011). *Social capital, coping and information behaviour of long-term unemployed people in Finland*. Åbo: Åbo Akademi University Press. Saatavilla:
http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/73904/perttila_reija.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Pharr, J. R. (2012). The Impact of Unemployment on Mental and Physical Health, Access to Health Care and Health Risk Behaviors. ISRN *Public Health*, 2012. Saatavilla 2012. <https://doi.org/10.5402/2012/483432>.
- Prättälä, R., Koskinen, S., Martelin, T., Lahelma, E., Sihto, M. & Palosuo, H. (2007). Terveyserot ja niiden kaventamisen haaste. Teoksessa H. Palosuo, S. Koskinen, E. Lahelma, R. Prättälä, T. Martelin, A.

- Ostamo, I. Keskimäki, M. Sihto, K. Talala, E. Hyvönen & E. Linnanmäki (toim)., *Terveyden eriarvoisuus Suomessa- Sosioekonomisten terveystarpeiden muutokset 1980-2005*. (s.15-25). (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2007:23). Saatavilla 18.2.2019 <https://docplayer.fi/16303875-Terveystarpeiden-eriarvoisuus-suomessa.html>
- Pursio, K. (2016). *Työttömien kokemuksia terveyttä edistävästä hyvinvointipalveluista*. (Pro gradu tutkielma, Itä-Suomen yliopisto, Hoitotieteen laitos). Saatavilla http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20160593/urn_nbn_fi_uef-20160593.pdf
- Rautio, M & Husman, P. (2012). Työikäisten terveyden edistäminen – esimerkkejä työmenetelmistä ja toimintamalleista. Teoksessa A-M. Pietilä (toim.) *Terveyden edistäminen. Teoriasta toimintaan* (s. 165-190). Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Rautio, M. (13.5.2018). Harva työtön tietää ilmaisesta terveystarkastuksesta-” Vasta nyt kuulin, mutta menen heti”. Yle uutiset. Saatavilla <https://yle.fi/uutiset/3-10199867>
- Rautio, M. (2008). Työikäinen terveydenhuollon asiakkaana. Teoksessa P. Haarala, H. Honkanen, O-K. Mellin, T. Terveskanto-Mäentausta, *Terveydenhoitajan osaaminen* (s. 405-420). Helsinki: Edita Prima.
- Saarelma, O. (2018). Terveystarkastukset. Lääkärikirja. Saatavilla: https://www.terveyskirjasto.fi/kotisivut/tk.koti?p_artikkeli=dlk00336
- Savolainen, T. (2017). Opinnäytetyö. *Työttömien henkilöiden terveystarkastukset: Asiakkaiden kokemuksia*. (Opinnäytetyö Savonia-ammattikorkeakoulu, Hoitotyön kliinisen asiantuntijan tutkinto-ohjelma). Saatavilla http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/131288/Savolainen_Tuula.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Sinervo, L.& Hietapakka, L. (2013). Työttömien terveystarpeet: valtakunnallisen terveystarkastuskyselyn 2013 tulokset. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Saatavilla

- https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110751/URN_ISBN_978-952-302-049-8.pdf?sequence=1
- Sosiaali- ja Terveysministeriö (2013). Työttömien terveyspalvelut. Saatavilla 9.12.2018 <https://stm.fi/tyottomien-terveyspalvelut>
- Sosiaali- ja terveysministeriö 19.8.2018. Työttömien terveyshuollon järjestäminen. Saatavilla 5.12.2018 <https://stm.fi/documents/1271139/1365032/Ty%C3%B6tt%C3%B6mien+terveydenhuollon+j%C3%A4rjest%C3%A4minen/3b1979ea-c36c-4114-9399-6c45e49b40b1>
- Sosiaali- ja terveysministeriö. (2013). Kirje: Työttömien terveydenhuollon järjestäminen. Saatavilla: <https://stm.fi/documents/1271139/1365032/Ty%C3%B6tt%C3%B6mien+terveydenhuollon+j%C3%A4rjest%C3%A4minen/3b1979ea-c36c-4114-9399-6c45e49b40b1/Ty%C3%B6tt%C3%B6mien+terveydenhuollon+j%C3%A4rjest%C3%A4minen.pdf>
- Sosiaali- ja terveysministeriö. Terveyserojen kaventaminen. Saatavilla 13.2.2019 <https://stm.fi/terveyserot>
- Sosiaalivakuutus. Pitkäaikaistyöttömien yhteispalvelu tulee lakisääteiseksi. 2015. Saatavilla 18.2.2019. <https://sosiaalivakuutus.fi/pitkaaikaistyottomien-yhteispalvelu-tulee-lakisaateiseksi/>
- Strandh, M. (2014). Unemployment and mental health scarring during the life course. *European journal of public health*, 24(3), p. 440. Saatavilla <https://doi.org/10.1093/eurpub/cku005>
- TE-palvelut. Työnhakijalle. Monialaiset yhteispalvelut alueittain. Saatavilla 18.2.2019. https://www.te-palvelut.fi/te/fi/erikoissivut/monialaiset_verkostot/index.html
- TE-palvelut. Työnhakijalle. Tukea työllistymiseen. Työllistymistä edistävä monialainen yhteispalvelu. Saatavilla 18.2.2019 https://www.tepalvelut.fi/te/fi/tyonhakijalle/tukea_tyollistymiseen/monialainen_yhteispalvelu/index.htm
- TE-palvelut. Työttömän terveystarkastus. Hakutulos. Saatavilla 10.2.2019. <https://www.te-palvelut.fi/te/fi/>

- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Hyvinvointi- ja terveysterot. Työllisyys. Saatavilla 13.2.2019 <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveysterot/eriarvoisuus/hyvinvointi/tyollisyys>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Keskeisiä käsitteitä. Saatavilla 13.2.2019 <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveysterot/eriarvoisuus/keskeisia-kasitteita>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Terveystarkastukset. Laajat terveystarkastukset ikäkausittain. Saatavilla 13.2.2019 <https://thl.fi/fi/web/lastenneuvolakasikirja/maaraaikaistarkastukset/laaja-terveystarkastus/laajat-terveystarkastukset-ikakausittain>
- Tilastokeskus 2018. Työttömyysaste laski marraskuussa vuoden takaiseen verrattuna. Saatavilla 17.2.2018 https://www.stat.fi/til/tyti/2018/11/tyti_2018_11_2018-12-21_tie_001_fi.html
- Tilastokeskus. Tietoa tilastosta. Käsitteet. Saatavilla 19.2.2019 <http://www.stat.fi/meta/kas/tyollinen.html>
- Tilastokeskus. Työvoimatutkimus. Käsitteet ja määritelmät. Saatavilla 19.2.2019 <https://tilastokeskus.fi/til/tyti/kas.html>
- Tilastokeskus. Työvoimatutkimus. Tilastokeskuksen ja työ- ja elinkeinoministeriön työttömyystilastojen vertailu. Saatavilla 19.2.2019 https://www.tilastokeskus.fi/til/tyti/tyti_2015-04-28_men_001.html
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (11., uud. laitos.). Helsinki: Tammi.
- Työ- ja elinkeinoministeriö 2018. Työllisyyskatsaus, Marraskuu 2018. Helsinki: Työ ja elinkeinoministeriö. Saatavilla 28.08.2018. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161247/T_KAT_Marras_2018.pdf
- Työttömien keskusjärjestö (2019). Saatavilla 14.3.2019 <http://www.tyottomat.fi/terveydeksi-hanke/>
- Vaarama, M, Moisio, P. & Karvonen, S. (Toim.) 2010. *Suomalaisten hyvinvointi 2010*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos
- Vaarama, M., Karvonen, S., Kestilä, L., Moisio, P. & Muuri, A. (2014). *Suomalaisten hyvinvointi 2014*. [Helsinki]: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Vantaa. Hallinto ja talous. Työ ja elinkeinot. Apua työnhakuun. Vantaan TYP.

Saatavilla 21.2.2019

https://www.vantaa.fi/hallinto_ja_talous/tyo_ja_elinkeinot/apua_tyonhakuun/vantaan_typ

Vantaa. Terveys- ja sosiaalipalvelut. Muita terveyspalveluita. Saatavilla

10.2.2019. <https://www.vantaa.fi/terveys->

[_ja_sosiaalipalvelut/terveyspalvelut/muita_terveyspalveluita](https://www.vantaa.fi/terveys-)

Vantaa. Terveys- ja sosiaalipalvelut. Saatavilla 10.2.2019.

<https://www.vantaa.fi/>

Vehkalahti, K. (2014). *Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät*. [Helsinki]:

Finn Lectura.

Vilka, H. (2005). *Tutki ja kehitä*. Helsinki: Tammi

LIITE 1. Tutkimuksen saatekirje

Hoang Minh Phuong

LUPAHAKEMUS

El Khidani Aicha

Lindqvist Sanna 12.11.2018

Diakonia Ammattikorkeakoulu

Diak Helsingin toimipiste

Kyläsaarenkuja 2

Arvoisa (terveyskeskuksen) esimies

Olemme Diakonia-ammattikorkeakoulun, Helsingin kampuksella 3 sairaan- ja terveydenhoitajaopiskelijaa. Teemme opinnäytetyötä työttömien terveydestä, jossa selvitämme, miten työttömien terveystarkastukset on järjestetty pääkaupunkiseudulla (Helsinki, Espoo, Vantaa). Tämän johdosta meidän pitäisi haastatella terveydenhoitajia/sairaanhoitajia jotka tekevät työttömille terveystarkastuksia.

Haastattelu tapahtuu sähköisen kyselyn kautta vuoden 2018 aikana. Tarkoituksena on saada terveydenhoitajilta/sairaanhoitajilta näkemyksiä siitä, mitä osaamista ja kokemusta tarvitaan työttömien terveystarkastuksen tekoon, terveystarkastuksen prosessi ja jatkosuunnitelmat. Haastatteluiden perusteella teemme yhteenvetoa siitä, miten pääkaupunkiseudulla työttömien terveystarkastukset on järjestetty ja millaisia ne ovat. Teemme tuloksista yhteenvetoon myös yhteistyökumppanimme Terveydeksi-hankkeen käytettäväksi. Hankkeen internet sivut: <http://www.tvy.fi/terveydeksi-hanke/>

Kysely on luottamuksellinen. Tutkimusaineisto hävitetään asianmukaisesti opinnäytetyön valmistumisen jälkeen. Vastaaajan on mahdollista kieltää anta-

mansa vastausten käyttö, mutta tulosten analysoinnin jälkeen vastauksia ei ole mahdollista irrottaa tuloksista.

Opinnäytetyömme ohjaajana toimii lehtori Jaana Tilli, sekä hankepäällikkö Katriina Lehtovaara. Hankkeen toteuttavat Työttömien keskusjärjestö ry ja ehkäisevä päihdetyö ry.

Toivomme, että suhtaudutte suotuisasti työhömmе ja voitte ohjata tämän viestin eteenpäin hoitajille. Vastauksen voi lähettää sähköpostiosoitteeseen

Tässä linkki kyselyyn:

<https://www.webropolsurveys.com/S/B7494856E16623D1.par>

Kyselyyn vastaaminen kestää noin 10 minuuttia.

Toivomme vastaukset viimeistään 30.12.2018 mennessä.

Yhtestyöterveisin,

Hoang Minh Phuong, Terveystenhoitajaopiskelija

El Khidani Aicha, Terveystenhoitajaopiskelija

Lindqvist Sanna, Sairaanhoidajaopiskelija

LIITE 2. Kysely työttömien terveystarkastuksia tekeville hoitajille

Statistics

Työttömien terveystarkastukset Pääkaupunkiseudulla

Tämä kyselytutkimus tehdään hoitajille, jotka toteuttavat Pääkaupunkiseudun sosiaali- ja terveystarkastusten yhteydessä työttömien terveystarkastuksia. Kysely on osa Diakonia ammattikorkeakoulun terveydenhoitajaopiskelijoiden Phuong Huongin ja Aicha El Khidanin sekä sairaanhoitajaopiskelija Sanna Lindqvistin opinnäytetyötä.

Opinnäytetyön tilaaja on valtakunnallinen Terveystarkastus-hanke, jonka toteuttavat vuosina 2016-2019 Työttömien keskusjärjestö ja Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry. Hanketta rahoittavat ESR-rahoituksella Sosiaali- ja terveysministeriö sekä Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskasutus (STEA). Hankkeen tavoitteena on kehittää työttömille suunnattua tiedotusta, laatia käsikirja ja malli terveystarkastusten järjestämisestä sekä kouluttaa järjestöjä ja vapaaehtoisia ohjaamaan työttömiä sosiaali- ja terveystarkastuksiin.

Kyselyn avulla keräämme tietoa siitä, miten työttömien henkilöiden terveystarkastukset on järjestetty ja toteutuvat tällä hetkellä Pääkaupunkiseudulla (Espoo, Helsinki, Vantaa).

Kysely on luottamuksellinen, eikä vastaajien henkilötiedot selviä tutkimuksen tuloksista. Tutkimusaineisto hävitetään asianmukaisesti opinnäytetyön valmistumisen jälkeen. Vastaajan on mahdollista kieltää antamansa vastausten käyttö, mutta tulosten analysoinnin jälkeen vastauksia ei ole mahdollista irrottaa tuloksista.

Vastaukset ovat meille tärkeitä ja ne toimivat pohjana toteuttaa toimiva kehittämissuositus pääkaupunkiseudun työttömien terveystarkastusten toteuttamiseen.

Kiitos vastauksista!

1. Mikä on ammattinimikkeesi

terveydenhoitaja

sairaanhoitaja

muu, mikä?

2. Missä kaupungissa työskentelet?

Helsinki

Espoo

Vantaa

3. Missä kaupunkisi työttömien terveystarkastukset toteutetaan?

- Terveyskeskus
- Työterveyshuolto
- Aikuisten neuvola
- Sosiaalitoimisto

muu, mikä?

4. Missä yksikössä teet työttömien terveystarkastuksia?

- avoterveydenhuolto
- työterveyshuolto
- opiskelu- ja kouluterveydenhuolto
- aikuisten neuvola
- äitiys- ja lastenneuvola

muu, mikä?

5. Mitä työttömien terveystarkastus pitää sisällään? *

- Asiakkaan esitiedot kerätään
- Rokotukset
- Työ- ja toimintakyvyn arviointia
- Oppimisvaikeuksien huomioiminen
- Terveyden edistäminen
- Lääkärikäynti
- kirjaaminen
- Neuvonta ja ohjaus

seulonta, mitä testejä?

Kliiniset tutkimukset, mitä?

muuta, mitä

6. Miten työttömien terveystarkastukseen pääsee?

varaamalla ajan itse, mistä aika varataan?

Lähetteellä, kuka antaa lähetteen?

7. Missä ajassa terveystarkastukseen pääsee?

- 1-3 viikon sisällä
- 1 kuukauden sisällä
- 1,5 kuukauden sisällä
- 2-3 kuukauden sisällä

Joku muu aika, mikä?

8. Kuinka monta työttömien terveystarkastusta teet keskimäärin kuukaudessa?

- < 10
- 10-20
- 20-30
- >30

muu

9. Mitä osaamista terveystarkastuksia tekevällä hoitajalla tulee mielestäsi olla?

10. Miten työ- ja toimintakykyä arvioidaan?

11. Mistä aiheista annat terveysneuvontaa?

12. Kertoisitko muutamia esimerkkejä, minkälaisia jatkosuunnitelmia tehdään asiakkaalle terveystarkastuksen jälke-

13. Kuinka usein työttömällä on mahdollisuus päästä terveystarkastukseen?

14. Tiedottaako kaupunkisi mielestäsi tarpeeksi työttömien terveystarkastuksista?

- kyllä
 ei

15. Miten työttömien terveystarkastuksista kannattaisi mielestäsi tiedottaa?

16. Voisitko kertoa kokemuksistasi työttömien terveystarkastuksista?

LIITE 3. Työttömien haastattelukysymykset

työttömien haastattelu**1. Sukupuoli**

- mies
 nainen

2. Ikä

- 18-24
 25-34
 35-44
 45-54
 55-64

3. Kuinka pitkään olette olleet työttömänä?

4. Oletko tietoinen työttömien ilmaisista terveystarkastuksista?

- kyllä
 ei

5. Oletko käynyt työttömien terveystarkastuksissa?

- kyllä
 ei

6. Mistä sait tietää työttömien terveystarkastuksista?**7. Kuinka nopeasti pääsit terveystarkastukseen?**

8. Mitä terveystarkastus piti sisällään?

9. Kuinka monta kertaa olet käynyt työttömien terveystarkastuksessa?

10. Oletko tyytyväinen työttömien terveystarkastuksiin?

Kyllä

En

11. Millaiseksi arvioit elämänlaatusi? Asteikolla 1-5, kun 1 tarkoittaa erittäin huonoksi ja 5 erittäin hyväksi

1 2 3 4 5
erittäin huonoksi ○ ○ ○ ○ ○ erittäin hyväksi

12. Millaisena koet oman terveydentilasi? Asteikolla 1-5

1 2 3 4 5
erittäin huonoksi ○ ○ ○ ○ ○ erittäin hyväksi

13. Mitkä asiat heikentävät terveyttäsi?

14. Oletko tyytyväinen taloudelliseen tilanteeseesi?

kyllä

en

15. Millaiseksi arvioit mielialasi viimeisen kuukauden aikana? Asteikko 1-5

1 2 3 4 5
erittäin huonoksi ○ ○ ○ ○ ○ erittäin hyväksi

16. Sairastatko jotain näistä?

- Diabetes
- Verenpainetauti
- Korkea kolesteroli

17. Pitäisikö mielestäsi työttömien terveystarkastuksista tiedottaa enemmän?

- kyllä
- ei

18. Millä tavalla niistä pitäisi tiedottaa?

LIITE 4. Esimerkki analysoinnista

Alkuperäinen ilmaus	Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
<p><i>"Tarkastukset ovat antoisia vastaanottoja, niitä pitäisi tehdä paljon enemmän kuin nyt tehdään".</i></p> <p><i>" Tykkään työstäni ja ihmisten auttaminen on lähellä sydäntä. Pidän siitä, että jokainen asiakas on yksilö ja jokainen työpäivä on erilainen".</i></p> <p><i>Henkilökohtaiset kokemukseni ovat olleet myönteisiä".</i></p>	Hyvä kokemus	Kokemuksia terveystarkastuksen vastaanotosta	Terveystarkastuksen kokemus
<p><i>"Ei ole kahta samanlaista asiakasta eikä kahta samanlaista"</i></p>	Neutraali kokemus		
<p><i>"Valitettavasti työttömät eivät juurikaan hakeudu terveystarkastuksiin eivätkä koe niitä tarpeellisina.</i></p> <p><i>"Tällä hetkellä vaikuttaa siltä, ettei tarvetta työttömien terveystarkastuksille tunneta, eikä niille "lasketa painoarvoa"."</i></p>	"huono" kokemus		